

»Mladi za napredek Maribora 2015«

32. srečanje

ČRNA GORA, GORA MILOSTI

Raziskovalno področje ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Avtor: JASMINA BARANJA, KLAVDIJA HOJČ

Mentor: NATALIJA EKART MISLETA, ANJA FERLIN

Šola: DOM ANTONA SKALE MARIBOR

Maribor, 2015

»Mladi za napredek Maribora 2015«

32. srečanje

ČRNA GORA, GORA MILOSTI

Raziskovalno področje ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Maribor, 2015

*Na Gori tron, Marija, si izbrala,
da svojim bi otrokom pomagala;
že petsto petdeset je let minilo,
ko zremo tu obličje tvoje mило.*

O gorska Mati, kličemo ti: Ave!

*Kar um, srce, lepota sta premogla,
kar lepega je zmogla zemlje krogla,
svetišče to zgradili so ti v slavo,
ovenčali ti s krono sveto glavo.*

O lepa Mati, kličemo ti: Ave!

*Ko turške čete so črez nas hrumele,
na Goro sem so množice hitele;
v zavetju varnem svetega prostora
si bila, Mati, ti jim up, opora.*

O močna Mati, kličemo ti: Ave!

*Ko kuga je pustošila domove,
tolažila si, tešila vdove;
si materinske razprostirala roke
in vzela v varstvo ljubljene otroke.*

O dobra Mati, kličemo ti: Ave!

*Ozri se tudi danes na družine,
ki v njih krščanska, sveta nравnost gine,
ne pusti, mati, da naš rod propade,
zaupno stavimo v te svoje nade.*

O mila Mati, kličemo ti: Ave!

*Z očesom blagim spremljaj iz višave
očetov, mater in otrok težave,
slovenski narod k tebi se zateka,
zaupljivo pri tebi išče leka.*

O blaga Mati, kličemo ti: Ave!

*Ogrni s plaščem svojim nas, sirote,
ki polna milosti si in dobrote;
na rokah svojih Božje dete nosiš,
nam milost in pomoč nebeško prosiš.*

O ljuba Mati, kličemo ti: Ave!

*O bodi še naprej nam mati mila,
kot vedno si že skozi stoletja bila;
otroško vdano sprejmi naše slavje,
izprosi dušno nam, telesno zdravje.*

O Božja Mati, kličemo ti: Ave!

O gorska Mati, kličemo ti: Ave!

Tako je v znameniti himni gorski Mariji ob 550-letnici vzkliknil minorit in pesnik p. Marjan Gojkošek.¹

Slika 1: Ptujška gora, Marjan Jelenc, 2011 (slika je last ga. N. Ekart Misleta)

¹ http://www.ptujskagora.eu/sl/texts/get_content/23.html 27.1.2015

KAZALO

KAZALO	5
KAZALO GRAFOV	6
KAZALO SLIK.....	6
POVZETEK	10
ZAHVALA.....	12
UVOD	12
1. METODOLOGIJA DELA.....	14
2. KRŠČANSTVO.....	15
2. 1. O ZGODOVINI IMENA KRAJA IN CERKVE.....	15
2. 2 VSE POTI DO MARIJINEGA SVETIŠČA	26
2. 3. LJUDSKO IZROČILO.....	29
2. 4. ROMANJA, USLIŠANJA IN VOTIVNE PODOBE	33
3. KAKO SO K MARIJI NA GORO ROMALI NAŠI PREDNIKI.....	42
4. URBANA PODOBA TRGA	44
3. 1. BAROČNO STOPNIŠČE	49
3. 2. JUBILEJNO LETO 2010	52
4. ZAKLADNICA GOTSKEGA KIPARSTVA - BAZILIKA MARIJE ZAVETNICE S PLAŠČEM	53
5. REDOVNA HIŠA.....	59
5.1. LISTINA PAPEŽA BENEDIKTA XVI.	61
5.2. BAZILIKA.....	61
5.3. GRB BAZILIKE	63
6. USTVARJALNE DELAVNICE	64
7. KAJ SMO IZVEDELE OD PATRA MARTINA.....	65
8. ANALIZA IZVEDENE ANKETE	68

9.	DRUŽBENA ODGOVORNOST V PROJEKTU MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA	71
10.	ZAKLJUČEK.....	72
11.	VIRI.....	73
11.1.	LITERATURA	73
11.2.	SPLETNI VIRI.....	73

KAZALO GRAFOV

Graf 1:	Udeležba anketirancev na romanjih.....	69
Graf 2:	Razlogi anketirancev za udeležbo na romanju.....	70
Graf 3:	Prikaz povezovanja imena Gora Milosti z različnimi romarskimi kraji.....	71

KAZALO SLIK

Slika 1:	Ptujska gora, Marjan Jelenc, 2011 (slika je last ga. N. Ekart Misleta)	4
Slika 2:	Marijino vnebovzetje, slika Petra Paula Rubensa, 1626 (slika vzeta iz http://sl.wikipedia.org/wiki/Marijino_vnebovzetje 28. 1. 2015).....	10
Slika 3:	: Geografski položaj Ptujске gore (narisal V. Kopač), (slika vzeta iz Ptujсka gora, Družina, Ljubljana 1987, str. 111)	11
Slika 4:	Grafika iz leta 1660 z milostno podobo Matere božje in z osmimi prizori čudežnih ozdravitev (slika vzeta iz Ptujсka gora, Družina, Ljubljana 1987, str. 91)	13
Slika 5:	Med intervjujem (foto Anja Ferlin)	14
Slika 6:	Georg Matthäus Vischer, Anderas Trost, <i>Styriae Ducatus Fertilissimi Nova Geographica Descriptio</i> , 1678, izrez (slika vzeta iz <i>Zavetnica na Ptujски Gori</i> , Tiskarna Formatisk, Ljubljana 2011.str.	15
Slika 7:	Ptujska gora s taborskim obzidjem, kakor jo je leta 1681 upodobil G .M. Vischer v svojem delu »Topographija Ducatus Styriae«, (slika vzeta iz <i>Ptujska gora, Družina, Ljubljana 1987, str. 15</i>).....	17
Slika 8:	Ostanki obrambnega stolpa (slika vzeta iz https://www.google.si/search?q=obrambni+stolp+na+ptujски+gori&biw=1252&bih=602&tbm=isch&imgil=ewnpM9g7lITdVM%253A%253B82-Om 6. 2. 2015)	19

Slika 9: Ptujška gora 1681 – bakrorez (slika vzeta iz http://www.ptujška-gora.si/index.php/sl/zgodovina 3. 2. 2015)	20
Slika 10: Sveta Marija na Črni gori (slika vzeta iz http://www.en.ptujška-gora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujška_gora 6.2.2015).....	21
Slika 11: : Ptujška Gora 1898 in pred 1901 Sliki vzeti iz http://www.en.ptujška-gora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujška_gora 6. 2. 2015).....	22
Slika 12: Črna gora Maria Neustift 1908 (slika vzeta iz http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2965 6. 2. 2015).....	23
Slika 13: Ptujška Gora med 1928 in 1947 (slika vzeta iz http://www.en.ptujška-gora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujška_gora 6. 2. 2015).....	24
Slika 14: Kolorirana razglednica Ptujške gore kmalu po letu 1900 (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 14)	24
Slika 15: Pogled na Goro od severozahodne strani v popoldanskem soncu (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 17)	26
Slika 16: Na zadnjih obronkih razgibanih Haloz se nad Dravskim poljem dviguje Ptujška gora (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 15)	27
Slika 17: Na poti miru (foto Miha Stergar)	28
Slika 18: Po poti miru proti baziliki (foto Miha Stergar).....	28
Slika 19: Po poti miru proti baziliki (foto Anja Ferlin).....	29
Slika 20: Kip slepe deklice danes postavljen v krožišču (foto Klavdija Hojč)	30
Slika 21: Sveta Marija na Črni gori (slika vzeta iz http://www.en.ptujška-gora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujška_gora 6.2. 2015).....	34
Slika 22: Votivna slika (olje na platno) iz leta 1741 prikazuje posledice silnega viharja na Ptujski Gori (slika vzeta iz Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori, Družina d. o. o., Ljubljana 2010. str. 22)	35
Slika 23: Bakreni relief nad vhodnim portalom v cerkev (foto Klavdija Hojč).....	37
Slika 24: Stojan Kerbgler, Žegnanje na Ptujski Gori, ok. 1960, avtorjeva last (slika vzeta iz Marjeta Ciglencečki in drugi, Marija Zavetnica na Ptujski Gori, Tiskarna Formatisk, Ljubljana 2011, str. 43).....	38
Slika 25: Gotski milostni relief Marije zavetnice s plaščem (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 62, 63)	40
Slika 26: Gotski relief Marijine smrti (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 136).....	41

Slika 27: Ronamje (slika vzeta iz www.google.si/search?q=križev+pot+romanje&biw=1093&bih=506&source=lnms&tbn=isc, 9. 2. 2015).....	43
Slika 28: Pranger ali sramotilni steber (foto Klavdija Hojč).....	44
Slika 29: Kot najstarejša upodobitev Ptujске gore velja grafika Andreja Trosta v Vischerjevi Topografiji Vojvodine Štajerske iz osemdesetih let 17. stoletja (iz: Vischer 2006), ((slika vzeta iz Bazilika Marije Zavetnice na Ptujски Gori, Družina d. o. o., Ljubljana 2010. str. 23)46	46
Slika 30: Cerkvica sv. Lenarta (slika vzeta iz http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/zupnija/zupnija-ptujсka-gora)	47
Slika 31: Znamenita tisa (slika vzeta iz http://www.ptujсka-gora.si/index.php/sl/znamenitosti/drevo-tisa 3.2. 2015)	48
Slika 32: Pred bazoliko in pogled v dolino (foto Klavdija Hojč).....	48
Slika 33: Baročno stopnišče (foto Klavdija Hojč)	49
Slika 34: Baročno stopnišče (foto Klavdija Hojč)	50
Slika 35: Sv. Florijan kot zavetni proti požarom (foto Klavdija Hojč).....	51
Slika 36: Angela (foto Klavdija Hojč)	51
Slika 37: Novi grb Marije Zavetnice na Ptujски Gori (Viktor Gojkovič), (slika vzeta iz Bazilika Marije Zavetnice na Ptujски Gori, Družina d. o. o., Ljubljana 2010. str. 45)	52
Slika 38: Milostni relief Marije Zavetnice s plaščem (foto Klavdija Hojč).....	54
Slika 39: Celjski oltar (foto Klavdija Hojč)	54
Slika 40: Roženvenski oltar (foto Klavdija Hojč).....	55
Slika 41: Sigmundov oltar (foto Klavdija Hojč)	55
Slika 42: Sveti Jakob slika vzeta iz (http://www.ptujсkagora.si/index.php/sl/znamenitosti/cerkev 3. 2. 2015).....	56
Slika 43: Baročna prižnica (foto Klavdija Hojč).....	56
Slika 44: Sveti Maksimiljan Kolbe, (slika vzeta iz http://www.ptujсka-gora.si/index.php/sl/znamenitosti/cerkev 4. 2. 2015).....	57
Slika 45: Gotske freske (foto Klavdija Hojč).....	57
Slika 46: Gotske freske (foto Klavdija Hojč).....	58
Slika 47: Barvna okna (foto Klavdija Hojč).....	58
Slika 48: Gotski relief Poklona treh kraljev (slika vzeta iz Ptujсka gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 134).....	59
Slika 49: Frančišek Ašiški (foto Klavdija Hojč)	60

Slika 50: Konstantin Ocepek (slika vzeta iz http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-V3MHJ00P?&language=eng 4. 2. 2015)	60
Slika 51: Listina (slika vzeta iz http://www.ptujskagora.eu/sl/galleries/index/17.html , 8.2. 2015).....	62
Slika 52: Kamen vzidan v steno (slika vzeta iz http://www.ptujskagora.eu/sl/galleries/index/17.html , 8.2. 2015)	62
Slika 53: Grb (iz mavca),(slika vzeta iz http://www.slomsek.net/Slomsek/Template/?fStran=clani&fPod=Dogodki&fIzb=vec&fId=60 4, 9. 2. 2015).....	63
Slika 54: Jaslice (foto Klavdija Hojč)	64
Slika 55: Cerkev (foto Klavdija Hojč)	65
Slika 56: Rektor bazilike med pripovedovanjem (foto Klavdija Hojč)	65

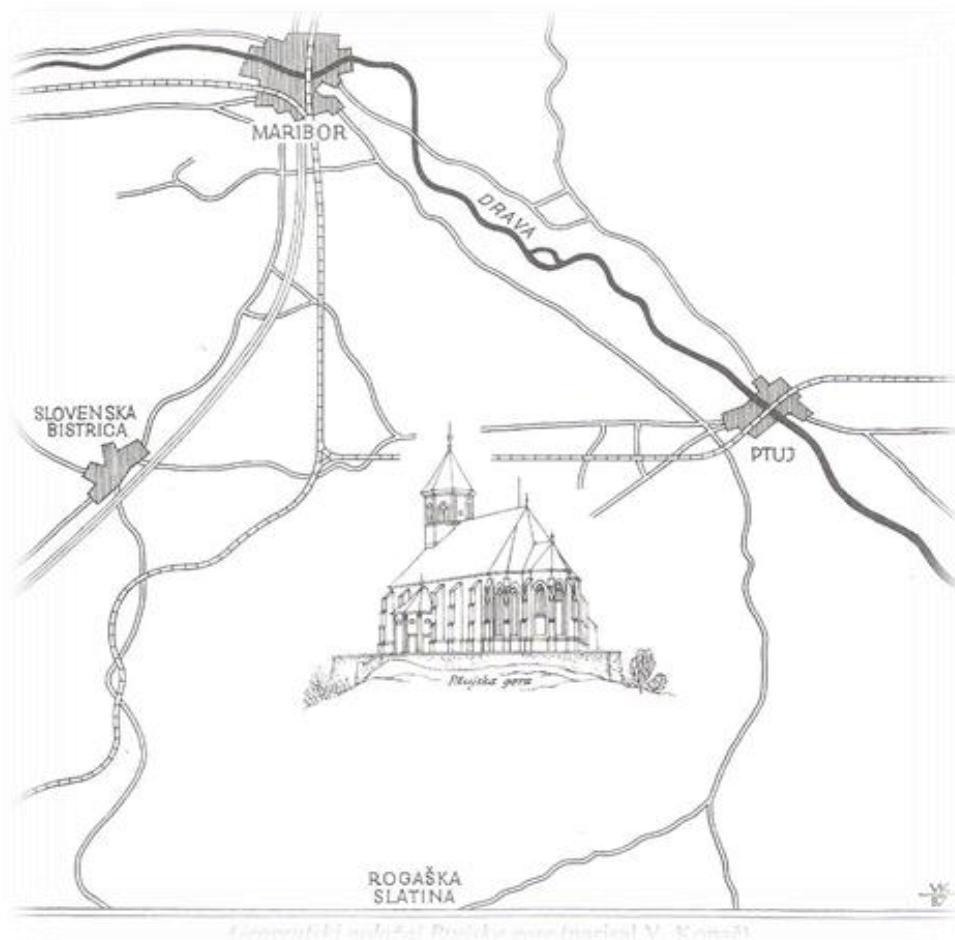
POVZETEK

Bil je 15. avgust, deževen dan. Kljub turobnemu vremenu smo se odpravili tako kot že vrsto let na Ptujsko goro. Tja, kamor romajo številni slovenski kristjani na dan Marijinega vnebovzetja. Zakaj, se sprašujemo. Zakaj toliko ljudi različnih starosti iz različnih krajev Slovenije in celo drugih držav množično obiše eno najlepših cerkva v gručastem naselju Ptujška gora, baziliko Marije Zavetnice s plaščem. Zakaj? To smo skupaj raziskale in si odgovorile na številna vprašanja glede množičnih romanj, glede praznika velike maše, glede same cerkve od njenega nastanka pa vse do 8. decembra 2009, ko jo je papež Benedikt XVI. razglasil za baziliko.

Slika 2: Marijino vnebovzetje, slika Petra Paula Rubensa, 1626 (slika vzeta iz http://sl.wikipedia.org/wiki/Marijino_vnebovzetje 28. 1. 2015)

Nalogo smo pripravile s pomočjo patra Martina in izbrane literature. Poleg pisnega dela smo na delavnicah izdelale model cerkve, jaslice in krajši film z naslovom *Ogrni s plaščem svojim nas, sirote* in izvedle anketo.

Slika 3: : Geografski položaj Ptujске gore (narisal V. Kopač), (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1987, str. 111)

Ptujška Gora žari na nebu slovenske zgodovine kot jutranjica in kot večernica.

Skupaj z drugimi Marijinimi svetišči priča, da smo Marijin narod.

Dr. Franc Kramberger

ZAHVALA

Naloge ne bi uspele pripraviti brez naših mentoric, zato se jima iskreno zahvaljujemo za pomoč, čas, napotke, strpnost in razumevanje pri tako zahtevnem projektu za nas. Posebna hvala gospe ravnateljici za ves čas podpore. Zahvala velja tudi rektorju bazilike in župniku župnije božjepotnega svetišča patru Martinu za vse pomembne podatke.

UVOD

Očitno je ena osnovnih človekovih potreb, da išče in poimenuje tudi take izraze sil, ki jih ne razume. Začelo se je s posvečevanjem ognjišča in ognja, nadaljevalo v skrivnostnih predstavah, kakšni naj bi bili božanski zaščitniki doma, vrhunec pa je doseglo v posebej božjemu posvečenih območjih, kot so gaji, jame ali vrhovi gora, in v svetiščih, stolpih in nekropolah, kjer ljudje častijo nadnaravne moči. Ni je reči, za katero bi porabili toliko umetniške in pesniške energije kot ravno za spomenike, ki so jih postavili svojim bogovom.²

Večina ljudi pa za svoje verovanje potrebuje kaj bolj oprijemljivega, pa naj bo to relikvija, podobica, žrtvenik, sveta votlina, oltar, svetišče ali božji hram. Pri tem tudi prepoved slik v marsikateri veroizpovedi ni mogla ničesar spremeniti, kar dokazuje tudi intenzivno romarstvo v islamu. Vsakega muslimana vleče v Meko, kjer se je začelo prerokovo oznanjevanje. Še več: obvezno je, da vsaj enkrat v življenju usmeri korak v sveto mesto in da moli obrnjen v njegovo smer. Tako stroga navodila so v drugih verstvih bolj redka, zato pa vsa poznajo posvečene kraje, katerih obisk prinaša zasluge ali pa odrešitev. Tam se ljudje počutijo še posebej blizu bogu in upajo, da se bo njihova vera okrepila oziroma da jim bo bog pomagal v stiski. Število takšnih krajev, primernih za čaščenje in meditacijo, bi bilo komaj mogoče ugotoviti že za eno samo verstvo. Če pa mislimo na ves svet, lahko mirno zatrdimo, da se jih ne da prešteti.³

»Ptujška Gora je prva romarska cerkev po svoji izredni obliki in po svojem umetnostnem značaju, ki je prvotno upošteval samo eno oporišče: Marijo. Čeprav je danes župnijska cerkev, tudi sedaj zares in polno živi tiste dni v letu, ko lahko služi svojemu prvotnemu

² Friedemann Bedürftig, Romarski n sveti kraji, Mladinska knjiga Založba d.d. Ljubljana 2012, (platnica)(naprej: Bedürftig, Romarski n sveti kraji), str. 0.

³ Prav tam, neoštevilčeno

namenu, romanju. Takrat oživi kot roka, dvignjena k nebu, da podpre prošnjo romarske pesmi: »Marija, k Tebi uboge reve...«⁴

Slika 4: Grafika iz leta 1660 z milostno podobo Matere božje in z osmimi prizori čudežnih ozdravitev (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1987, str. 91)

Za lažje raziskovanje smo si na začetku postavile dve hipotezi.

1. **hipoteza:** V današnjem času vera ni več tako pomembna kot v preteklosti, zato se manjša tudi število romarjev.
2. **hipoteza:** Ptujška gora, v preteklosti znana kot Črna Gora in Gora Milosti, danes ni več prepoznavna pod tema imenoma.

⁴ Marijan Zadnikar, Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, Dr. France Stele (platnica),(naprej: Zadnikar, Ptujška gora),str. 0.

1. METODOLOGIJA DELA

Nalogo smo načrtovale s pomočjo študija literature zgodovinske metode, pri kateri smo uporabile materialne vire, pisne vire, sekundarne pisne vire in slikovne vire. Del naloge je bil opravljen na terenu, kjer smo si ogledale Baziliko Marije Zavetnice, romarsko pot in opravile intervjuja z rektorjem bazilike.

Slika 5: Med intervjujem (foto Anja Ferlin)

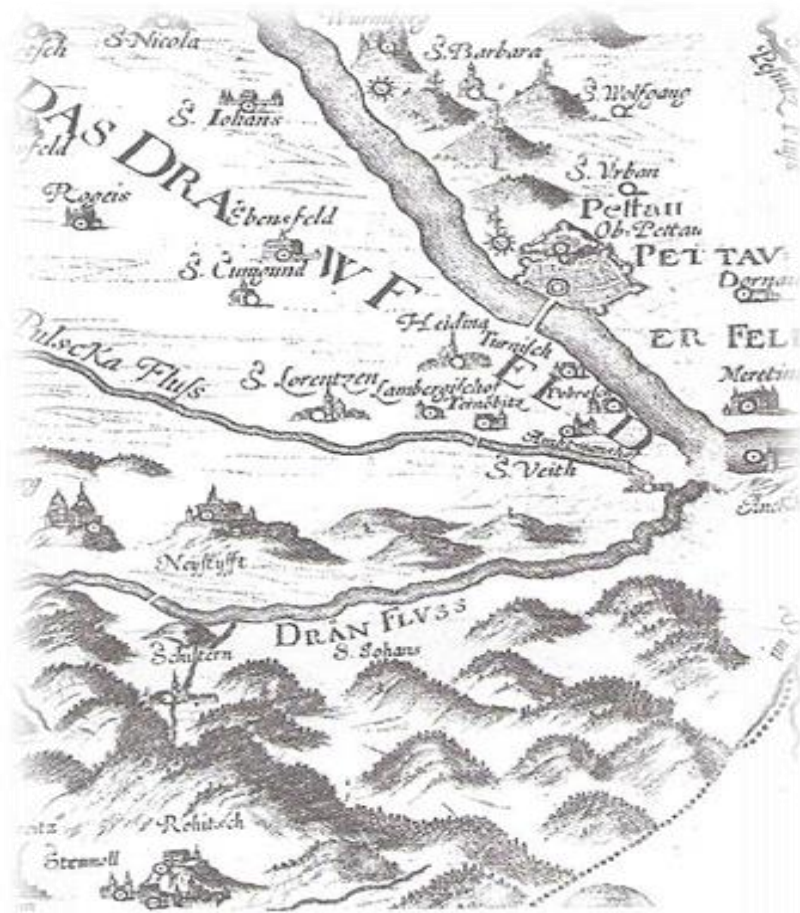
**Gospod, ljubim lepoto tvoje hiše in kraj, kjer prebiva tvoja slava
(Psalm 26,8)**

2. KRŠČANSTVO

Jezus Kristus je žalostno umrl na križu, njegov nauk pa se je neustavljivo širil naokoli. Spremenil je natični svet in rasel še v vihnih časih, ko je propadla svetovna država Rimljanov. V duhovnem smislu je nadaljeval njihovo osvajalsko politiko, dal je pečat Zahodu in tudi Novemu svetu. Ni je celine brez cerkva, samostanov, stolnic...⁵

2. 1. O ZGODOVINI IMENA KRAJA IN CERKVE

O začetkih in o nastanku Ptujске Gore zgodovina skoraj popolnoma molči. Čudno je to, saj so se celo za mnoge starejše in manj pomembne cerkve pogosto ohranila pisana sporočila o njihovi ustanovitvi ali posvetitvi, za Ptujsko Goro pa starejši arhivski viri doma povsem manjkajo.

Slika 6: Georg Matthäus Vischer, Anderas Trost, *Styriae Ducatus Fertillissimi Nova Geographica Descriptio*, 1678, izrez (slika vzeta iz Zavetnica na Ptujski Gori, Tiskarna Formatisk, Ljubljana 2011.str.

⁵ Bedürftig, Romarski n sveti kraji, str. 109.

Avguštin Stegenšek je že pred mnogimi desetletji prepričljivo zavrnil napačno tolmačenje neke listine, iz katere so starejši zgodovinarji sklepali, naj bi bila že v 13. stoletju na Ptujski Gori stala neka kapela. Sedanja cerkev na Gori je na tem mestu prva in nima nobene starejše prednice. Kot povsem nova ustanova je dobila nemško ime Neustift, to je »nova štifta«, ker je na novo nastala z določenim namenom kot pobožna ustanova, zelo verjetno iz zaobljube takratnih vodilnih štajerskih plemiških rodbin, torej kot izrazita votivna, Mariji posvečena cerkev.

Med arhivalijami štajerske plemiške rodbine Stubenbergov je bila nekoč listina, ki je vsaj deloma osvetljevala začetke in postanek cerkve na Ptujski Gori. Ta listina se žal ni ohranila, njeno vsebino pa poznamo po izpisku v seznamu listin, ki so bile še leta 1543 v posesti te plemiške rodbine. Iz tistega kratkega povzetka je moč razbrati, da je papež Bonifacij IX. v zadnjem desetletju 14. stoletja dovolil Ulriku IV. Walseejskemu postaviti cerkev na Ptujski Gori (»an der Neustift«). Walseejci so bili plemiška rodbina, ki se je s Švabskega priselila v Avstrijo in na Štajersko. Natančne letnice te listine žal ne poznamo. V njej omenjeni Ulrik IV. je bil tačas jerob še mladoletnega ptujskega gospoda Bernarda III., poglavitnega ustanovitelja gorske cerkve. Po smrti svojega varuha je Bernard povzel in nadaljeval njegovo zamisel in jo tudi uresničil.

V seznamu stubenberških arhivalij je tudi povzetek neke druge, za nastanek Ptujске Gore pomembne listine, ki pa se tudi ni ohranila. Z njo je župnik Oto od Sv. Lovrenca na Dravskem polju, pod katerega je v cerkvenem pogledu spadala Ptujška Gora, dovolil Bernardu Ptujskemu, da sme na Gori vzdrževati lastnega kaplana, vendar pod pogojem, da bo vsako leto plačeval župniku pri Sv. Lovrencu štiri funte pfenigov. Tudi letnice tega dogovora žal ne poznamo. Iz drugih zgodovinskih okoliščin pa je mogoče sklepati, da so se o teh stvareh dogovarjali prav na začetku 15. stoletja. Ta čas je morala biti cerkev na Ptujski Gori že precej pozidana, da je bilo treba misliti že na njenega duhovnega oskrbnika, posebnega kaplana, ki naj bi jo upravljal.

Poleg teh dveh časovno ne povsem določljivih in posrednih pričevanj o začetkih Ptujске gore pa imamo o njenem obstoju še iz 15. stoletja nekaj povsem zanesljivih sporočil. Med najstarejše sodi omemba iz leta 1442, ko se kraj Sv. Lovrenc na Dravskem polju imenuje že »pri« Ptujski gori (»zu s. Larenzen bey der Newstift«), kar bi kazalo na to, da je imela tačas ptujskogorska »Nova Štifta« že dovolj uveljavljeno ime, če so celo staro župnijo Sv. Lovrenca označevali po njej. Marijino cerkev »pri Ptuj« izrecno omenja neka druga listina iz leta 1446

(»s. Maria in Neustift prope Pettouiam«) in spet neka druga listina v letu 1471 (»kirchen zu der Newenstift«). Leta 1473 se njeno ime prvič pojavi v latinski obliki kot Mons gratiarum (»cappella beate Marie Virginis in Monte gratiarum«), torej že kot gora milosti, kar dokazuje, da se je že v prvih desetletjih obstoja božjepotni značaj Ptujске Gore dodobra uveljavil in je zaslovela kot kraj, kjer Mati božja obilno deli svoje milosti. V tej listini je omenjen tudi že oskrbnik omenjene cerkve (cappellanus et rector cappelle antedictae).⁶

Slika 7: Ptujška gora s taborskim obzidjem, kakor jo je leta 1681 upodobil G .M. Vischer v svojem delu »Topographija Ducatus Styriae«, (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1987, str. 15)

Razen teh skromnih listinskih podatkov o začetkih Ptujске Gore zanjo drugih pisanih virov vsaj do slej ne poznamo. Zato pa nam k sreči v obilni meri priskočijo na pomoč drugi, dovolj zanesljivi viri za njeno zgodnejšo zgodovino: njena ohranjena arhitektura in dragoceni ostanki prvotne opreme, torej naš imenitni spomenik sam s svojo nemo govorico, a tako zelo zgovorno pričevalnostjo. Le prisluhniti mu je treba, pa tudi kamni spregovorijo. Poleg celote, ki se tako zelo razlikuje od vsega, kar je v tistem času pri nas na področju arhitekture in

⁶ Zadnikar, Ptujška gora, str. 9, 10.

drugih likovnih umetnosti nastalo, bodisi v redovnem, plemiškem ali podeželskem okolju, dokazuje še cela vrsta podrobnosti, pa naj gre za nadpovprečno kvalitetno opremo ali za vrsto ohranjenih grbov, da je Ptujška Gora izrazita plemiška ustanova, da je nastajala na prelomu 14. in 15. stoletja iz pobožne zaobljube v neki veliki življenjski stiski ali preizkušnji in da je bila že sprva zasnovana ne le kot rodbinsko svetišče, marveč izrazita romarska, Mariji posvečena cerkev, ki je svoj božjepotni značaj ohranjala vseh dobrih petsto let dosedanjega obstoja in ga ima še danes. Kar zadeva votivni namen njenega nastanka pa je zanimiva misel Hansa Pircheggerja, znanega štajerskega zgodovinarja, da bi bila utegnila gorska cerkev nastati iz zaobljube, ki so jo njeni ustanovitelji, bodisi Walseejci ali pa Ptujčani napravili po strahovitem porazu krščanske vojske v boju s Turki pri Nikopolju leta 1396, ker so se iz te bitke srečno vrnili domov. Časovno bi se ta misel lahko dobro skladala s skopimi zgodovinskimi podatki o nastanku in o začetkih tega našega izrednega spomenika, ki smo jih že omenili. Začeta je bila cerkev bržčas že v zadnjih letih 14. stoletja (1398) in povsem dokončana vsaj v 20-ih letih 15. stoletja. Že okrog leta 1421 je namreč umrl njen poglavitni dobrotnik Bernard III. Ptujski, leta 1424 pa prvi kaplan na Ptujski Gori, gospod Nikolaj, ki ga poznamo ne samo iz izgubljene listine, ki smo jo že omenili, temveč tudi po nagrobniku, ki je še danes ohranjen v cerkvi. Ta naša zgodovinska sklepanja o postanku Ptujške gore kot povsem nove ustanove potrjuje tudi strassburški vizitacijski zapisnik iz leta 1567, ki povzema izročilo o njenih začetkih in potrjuje, da so njeni ustanovitelji Ptujski gospodje, zaščitniki pa Stubenberški. V posest te imenitne plemiške rodbine so prišle tudi vse, danes izgubljene listine, ko so leta 1438 Ptujski gospodje izumrli in so Stubenbergi prevzeli njihovo dediščino ter z njo zavetništvo nad Ptujsko Goro.

Z velikimi stroški zgrajeno in opremljeno cerkev ter njene oskrbnike je bilo treba seveda vzdrževati. V ta namen so različni dobrotniki prispevali svoja darila in ustanavljali pri posameznih oltarjih tako imenovane beneficije ali nadarbine. To pomeni, da so darovali cerkvi toliko posestev, da se je z njihovimi dohodki lahko preživljal duhovnik, imenovan po njih tudi beneficiat. Tako nadarbino je pri glavnem oltarju v gorski cerkvi ustanovil že njen poglavitni ustanovitelj Bernard III. Ptujski in sicer za vzdrževanje prvega ali višjega kaplana. Naslednji benifacij je ustanovil celjski grof Friderik II. pri oltarju Marijinega Oznanjenja, ki je v cerkvi še danes ohranjen. Na njegovem baldahinskem nastavku so iz kamna izklesani celjski grbi, ki nedvomno dokazujejo, da je bila vsaj pri cerkveni opremi vidno udeležena tačas najimenitnejša plemiška rodbina na Slovenskem, ki je s svojimi odličnimi evropskimi zvezami kaj lahko sodelovala tudi pri izbiri umetnikov za opremo ptujskogorske cerkve. Pri

oltarju sv. Jakoba, v katerem je stal tudi še ohranjeni kip njegovega zavetnika, je ustanovil beneficij gospod Hans Wolf iz Arnoža (Ehrenhausen pri Špilju). Pri oltarju sv. Andreja, ki je danes roženvenski, je imela svojo ustanovo plemiška rodbina Stubenberg, ki je bila s Ptujčani v ozkem sorodstvu in je po njih tudi vse podedovala. Zato sva na podnožju tega oltarnega nastavka upodobljena dva klečeča člana te rodbine. Oltar sv. Sigismunda, ki je v cerkvi tudi še ohranjen, je skupaj z beneficijem ustanovil vitez Žiga Dobrnski (Neuhaus), ki ima v cerkvi tudi svoj nagrobnik. Oltar sv. Križa je bil nosilec beneficija spet neke druge plemiške rodbine, imenovane po gradu Wachsenec pri Gradcu. Vsi ti beneficiji ponovno dokazujejo, da je Ptujška Gora v vseh pogledih izrazita plemiška ustanova. V tej luči je razumljiva in bolje razložljiva njena umetnostna odličnost v številni družini cerkva, ki so pri nas sočasno nastajale, a se z njo v nobenem pogledu ne morejo meriti.

Že nekaj desetletij po dokončanju naše cerkve in po nabavi njene, umetnostno tako bogate kiparske opreme, so začeli slovenske dežele ogrožati plenilni in uničevalni turški vpadi.

Slika 8: Ostanke obrambnega stolpa (slika vzeta iz <https://www.google.si/search?q=obrambni+stolp+na+ptujski+gori&biw=1252&bih=602&tbm=isch&imgil=ewnpM9g7lITdVM%253A%253B82-Om> 6. 2. 2015)

Da bi se ljudje zavarovali pred njimi, so začeli svoje cerkve, zlasti še tiste na višinah, obdajati in utrjevati z visokimi obzidji in jih spreminjati v protiturške tabore. Vanje so se ljudje zatekali in so počakali za trdnimi obzidji toliko časa, da je neposredna nevarnost minila, saj Turki in njihovi poturčeni spremljevalci na svojih hitrih pohodih taborov navadno niso dolgo oblegali. Te roparske tolpe so prihajale v Slovenijo največ iz Bosne, ki je bila od leta 1463 vključena v turško cesarstvo. Zato udeleženci teh plenilnih in uničevalnih pohodov po večini sploh niso bili turške krvi, temveč poturice ali janičarji. Poleg roparskih in zaslužnjevalnih namenov so gojili ti »Turki« tudi silno sovraštvo do krščanstva. Zato so bile prav slovenske

cerkve poglaviti cilj njihovih napadov in pustošenj. Sprva neutrjena cerkev na Ptujski Gori ni bila varna pred njimi. Oropali so jo in poškodovali mnoge dragocene kamnite kipe. Zato so jo ljudje kasneje obdali z visokim obzidjem, ga utrdili s stolpi in cerkev tako spremenili v tabor, kakor ga še vidimo na Vischerjevem bakrorezu iz leta 1681. O turškem opustošenju Ptujске Gore poroča namreč spremljevalec oglejskega škofijskega vizitatorja Paolo Santonino, ki je imel za vse, kar je na svojih potovanjih doživel, bistro oko in zgovorno pero. Bil je v škofovem spremstvu na Ptujski Gori v dneh od 15. In 17. maja 1487. Tačas je bil tamkaj za kaplana Martin Winkler, ki je upravljal cerkev od 1473 do 1492, hkrati pa je bil tudi župnik pri sv. Lovrencu na Dravskem polju.⁷

Slika 9: Ptujška gora 1681 – bakrorez (slika vzeta iz <http://www.ptujška-gora.si/index.php/sl/zgodovina> 3. 2. 2015)

Takole piše Paolo Santonino o Ptujski gori:

»Istega dne (15. maja 1487) smo proti sončnemu zahodu prišli do cerkve blažene Marije na gori milosti pri Ptujju. Oddaljena je deset milj od omenjenega samostana (Studenic pri Poljčanah). Tam smo večerjali in sicer obilo zelo dobrih rib, potem pa smo se odpravili k počitku v hišo gospoda Martina Winklerja, prvega kaplana pri tej cerkvi. Gospod Martin upravlja tudi farno cerkev sv. Lovrenca na Dravskem polju ob vznožju milostne gore in ima pod seboj dve podružnici. Presentacijsko pravico pri imenovanju cerkvi sv. Lovrenca ima menda neki plemič. Cerkev blažene Marije na gori milosti stoji na precej visokem hribu, od

⁷ Zadnikar, Ptujška gora, str. 11, 12.

koder se odpira pogled po vsem Ptujskem polju in na mesto Ptuj pa vse do gradu in mesta Maribor, ki leži na zgornjem koncu ravnine.

Cerkev blažene Marije so zgradili Ptujski gospodje z velikimi stroški, saj je zunaj in znotraj zidana iz na novo nalomljenih kamnitih kvadrov, vsega občudovanja vredna in lepa mojstrovina. Več kamnitih stebrov nosi zelo visoke in trdne oboke. V cerkvi je deset oltarjev in v vsakem je kamnit kip svetnika, kateremu je oltar posvečen. Vse so pred leti zločinske turške roke pometale po tleh in jim bogoskrunsko pohabile ude. Po vnetem prizadevanju gospoda Martina so zdaj, kolikor se je pač dalo, spet popravljeni. Pri cerkvi je pet kaplanov, ki tamkaj opravljajo svojo službo. Preskrbljeni so z dostojnimi in trajnimi dohodki. K cerkvi sodi tudi vas z dvajsetimi ali nekaj več hišami. Vaščani so po pustošenju cerkev in naselje utrdili z jarkom, nasipom in okopom. Zdaj se jim ni več treba bati sovražnih vpadov. Noč in dan se tamkaj sprehajajo straže, da ne bi kdo ljudi nepričakovano presenetil.«⁸

Slika 10: Sveta Marija na Črni gori (slika vzeta iz http://www.en.ptujskagora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujaska_gora 6.2.2015)

⁸ Zadnikar, Ptujška gora, str. 12.

Na tiste žalostne čase spominja tudi pripovedka, da je Marija svojo cerkev rešila pred Turki na ta način, da jo je zagrnila v teman oblak in je zato niso našli. Od tistih dob jo je ljudstvo začelo imenovati »Črna gora«. Santoninovo pričevanje o turškem pustošenju te pobožne pripovedke sicer ne potrjuje, pojasni pa nam, zakaj so nekateri kamniti kipi iz gorske cerkve razbiti, drugim pa so odbite dele kasneje nadomestili z lesenimi, kar bomo pri njihovem opisu še posebej omenili.⁹

Reformacijsko gibanje 16. stoletja je poseglo tudi na Ptujsko goro. Njeni plemiški zaščitniki Stubenbergi so se, kot večina plemstva, pridružili novi veri. Na Gori so namestili poročenega pastorja in Marijina božja pot je začasno prenehala. Ko pa je prevzel patronstvo nad cerkvijo protireformacijsko usmerjeni deželni knez, je Ptujsko Goro leta 1615 z vsemi posestvi izročil jezuitskemu samostanu v štajerskem Leobnu, da bi tako gmoto podprl novo nastali kolegij reda, ki je v avstrijskih deželah kot »prva legija« vodil katoliško versko obnovo. Pod poldrugo stoletje trajajočo jezuitsko upravo je doživela gorska cerkev nekatere spremembe, ki pa razen neposrečenega prizidka Frančiškove kapele na južni strani k sreči niso bistveno posegle v dragoceno gotško arhitekturo. Mnogo bolj se je umetnostnemu okusu novega časa – baroka podredila cerkvena oprema. Nekaj srednjeveške so tačas nadomestili z novo, tako zlasti veliki oltar in nekatere stranske, dodali so prižnico in preuredili pevski kor, ko so bile v požaru leta 1685 uničene tudi orgle. Ko je bil pod vplivom prosvetljenstva leta 1773 jezuitski red razpuščen, je Ptujška Gora spet prešla v upravo škofijskih duhovnikov in je v okviru jožefinskih reform leta 1786 postala samostojna župnija.

Slika 11: : Ptujška Gora 1898 in pred 1901 Sliki vzeti iz http://www.en.ptujška-gora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujška_gora 6. 2. 2015)

⁹ Zadnikar, Ptujška gora, str. 13.

Čeprav prosvetljeni časi romanjem niso bili naklonjeni, je Marijina božja pot na Gori po zaslugi svojih župnikov kmalu spet oživela. V 19. stoletju, ki za ohranjanje starih umetnin še ni imelo posebnega razumevanja in v novi cerkveni umetnosti ne vedno najbolj srečne roke, gorska cerkev na srečo ni doživljala kakšnih večjih sprememb. Le župnik Anton Križmanič (1814-1832) je dal podreti večino taborskega obzidja z dvema stolpoma vred, s čimer je Ptujška gora izgubila značaj dobro utrjenega protiturškega tabora. Čeprav je bila cerkev leta 1881 in ponovno za svojo petstoletnico temeljito popravljena, je postajalo zlasti po prvi svetovni vojni vedno bolj očitno, da majhna haloška župnija sama ne bo mogla ustrezno vzdrževati tako velikega in zahtevnega spomenika.

Slika 12: Črna gora Maria Neustift 1908 (slika vzeta iz <http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2965> 6. 2. 2015)

Leta 1938 so zato upravo Marijinega svetišča in župnije prevzeli ptujski minoriti, ki s krajšo prekinitvijo med drugo svetovno vojno še danes oskrbujejo ta veliki umetnostni spomenik. Zanj se je seveda ves čas svojega obstoja zanimala tudi slovenska spomeniška služba in se mu posvečala zlasti po strokovnih močeh. Tako je bila v letih 1939/40 pod tehničnim vodstvom inž. Arh. Marjana Mušiča in po tedaj veljavnih konservatorskih načelih obnovljena celotna zunanjščina cerkve, ki je na višini nad Dravskim poljem močno izpostavljena različnim vremenskim ujmam. Po drugi vojni pa je bila najprej notranjščina potrebna temeljite obnove. Delo je prevzel zanesljivi restavrator Peter Železnik, ki je tedaj odkril tudi dragocene freske v križevi kapeli pod korom. Leta 1955 je Zavod za spomeniško varstvo LRS oskrbel prestavitev gotskega baldahinskega, tim. »celjskega oltarja« nazaj v cerkev. Vse od 18. stoletja je namreč

vedril pod kapom ob zahodni steni zakristije. V letih 1959-62 je bila obnovljena tudi vsa zunanjščina cerkve. Baročni obok v lopi pred glavnim vhodom, ki je motil gotski portal, smo takrat zamenjali s sedanjim odprtim nadstreškom. V letih 1981 in 1982 je župnijski urad oskrbel za cerkev nova barvasta okna po zamisli Ide Brišnik-Remec, ki so bistveno spremenila izraz cerkvene notranjščine, kakor smo jo doživljali desetletja, saj drugačne cerkve sploh poznali nismo.¹⁰

Slika 13: Ptuj Gora med 1928 in 1947 (slika vzeta iz http://www.en.ptujsgora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujsgora 6. 2. 2015)

Slika 14: Kolorirana razglednica Ptujске gore kmalu po letu 1900 (slika vzeta iz Ptuj Gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 14)

¹⁰ Zadnikar, Ptuj Gora, str. 14 -16.

Nobenega sporočila nimamo o tem, ali so bila po zgledu velikih gotskih katedral in mnogih manjših cerkva tudi na Ptujski Gori nekdanj v oknih barvasta stekla, ki bi njeno prostornino napolnjevala z mistično svetlobo in jo še bolj odtegovala zemskosti in vsakdanjosti zunanjega sveta. Odkar jo poznamo so bila v vseh njenih oknih le prozorna brezbarvna stekla, skozi katera je bilo moč iz cerkve videti v vetru se zibajoče krošnje dreves in modrino neba. Cerkvni prostor je bil zato ves svetel in jasno pregleden, brez sleherne barvne mistike, prav takšen, kakor si danes zamišljamo od dnevne luči dobro osvetljeno prostornino, ki bi je bil vesel celo sodobni arhitekt. Pred desetletji obnovljeni in urejeni cerkvi pa so pred leti želeli vrniti še domnevno prvotno osvetljava, ki naj bi jo pričarala nova, pisano obarvana okna. Seveda ni kazalo kopirati kakšnih originalnih gotskih oken, ki so se ohranila še marsikje po Evropi, in seveda še manj nadaljevati tradicijo figuralno in novogotsko ornamentalno skrbno poslikanih, kakršna so zlasti na prelomu stoletij na veliko izdelovali na Tirolskem in jih je še mnogo tudi po slovenskih cerkvah. Načelna odločitev, naj bodo okna v notranji risbi in v barvnih kompozicijah sodobno, a kvalitetno oblikovana, brez kakšnega posnemanja, je bila prav gotovo pravilna. Kljub temu, da se je zdaj notranjščina z barvitimi okni v vseh mogočih barvitih odtenkih brez vpadljive figuralike z nepregledno množico raznobarnih majhnih stekel, na gosto spojenih s svinčenimi vezmi, ki hkrati nakazujejo notranjo risbo, dozdevno približala prvotni osvetljavi, pa se le težko privajamo nanjo, saj je zdaj prostornina celo v sončnih dneh bolj temačna in slabše pregledna, gladke stenske ploskve so različno obarvane, prostor pod korom je še temnejši in mnoge podrobnosti so zlasti v oblačnih dneh manj opazne. Verjetno se bo treba tudi na to novotarijo, kakor na vsako, počasi privaditi, posebno še nam, ko smo cerkev poznali od prej, mladi pa jo bodo brez kakšnega primerjanja s prejšnjim stanjem doživljali tako, kakor se njena notranjost obiskovalcu danes ponuja.¹¹

¹¹ Zadnikar, Ptujška gora, str. 16.

Slika 15: Pogled na Goro od severozahodne strani v popoldanskem soncu (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 17)

2.2 VSE POTI DO MARIJINEGA SVETIŠČA

Če smo prehodili haloško planinsko pot in prišli do njenega zaključka Donačke gore, se z nje lahko spustimo proti jugozahodu v Rogatec ali proti severovzhodu v Žetale, Dobrino, Podlehnik, ali proti severozahodu v Čermožiše, Stoperce, Majšperk in na Ptujško goro. Lahko pa gremo samo na Ptujško goro in sicer iz Ptuja skozi Kidričevo.

Prof. dr. France Stele, veliki poznavalec umetnosti in zgodovinskih spomenikov, je z besedami zaljubljenca ovekovečil Ptujško goro, ta biser gotike na naših tleh. Pridružimo se mu in pojdimo na Goro, včasih imenovano Milostno (1473 – Mons gratiarum) ali tudi Črno goro. Če nas vodi pot z Dravskega polja ali s haloških gričev, nas vedno pripelje na trg, nad katerim kraljuje Marijina cerkev.

Slika 16: Na zadnjih obronkih razgibanih Haloz se nad Dravskim poljem dviguje Ptujška gora (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 15)

Njen romarski značaj je pripomogel, da se je kraj tudi ekonomsko razvijal tako, da je že leta 1447 dobil svoje tržne pravice, imel lastnega župana (sodnika) in mestne odbornike. Najbolj znana pri nas in tudi po svetu je romarska cerkev iz konca 14. stoletja, z milostno podobo Marije zavetnice s plaščem (o. 1400), redkim ikonografskim motivom pri nas. Množica sodobnikov se stiska pod Marijin plašč in ne glede na poreklo in zasluge prosi milosti. V maju in avgustu so v cerkvi koncerti, ki jih obiskujejo številni ljubitelji te glasbe.

Proti jugozahodu vidimo s Ptujške gore Majšperk. Vidne so ruševine gradu, ki se prvič omenja že leta 1261. Zraven pokopališča je moderna cerkev sv. Družine. V bližini je dokaj razkošna graščina Ravno polje (v naselju Kungota), ki žal danes razpada. Iz Kidričevega se napotimo po stari cesti proti Hajdini in zavijemo v cerkev sv. Martina, kjer zasledimo med drugim tako imenovane parlerjanske maske (začetek 15. stol.), ki so po kritični kamnoseški presoji dosežek delavnice, ki je delala tudi za Ptujško goro in Ptuj. Hajdina je tudi verjetni kraj rimskega tabora in bogatih arheoloških najdb (dva mitreja).¹²

Pot imenovano pot miru, ki se vijugasto pne po strmini mimo romarske hiše in župnišča do trškega prostora, zaznamuje dvajset kamnitih znamenj skrivnosti Marijinega rožnega venca, s čimer je na simbolični ravni v svobodni obliki nakazan vsebinski poudarek kraja.¹³

¹² Andrej Brence in drugi, Kulturna skupnost Ptuj, Ptuj 1988, neošt.

¹³ Robert Peskar, Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori, Družina d. o. o., Ljubljana 2010 (naprej: Peskar, Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori), str. 34

Slika 17: Na poti miru (foto Miha Stergar)

Slika 18: Po poti miru proti baziliki (foto Miha Stergar)

Slika 19: Po poti miru proti baziliki (foto Anja Ferlin)

2. 3. LJUDSKO IZROČILO

O nastanku romarske cerkve na Ptujski Gori in skopih arhivskih virih, ki zgolj posredno pričajo o njeni gradnji, podrobno razpravlja Janez Höfler, znanih pa je tudi nekaj legend, povezanih z njenim nastankom in z njeno kasnejšo usodo. O odločitvi za gradnjo pripoveduje zgodba o slepi hčerki bogatega grofa z Vurberka, za katere ozdravljenje sta starša prosila Marijo. Deklica je zagledala svetlobo na današnji Ptujski Gori, na kateri je stal križ; na tem mestu je oče začel zidati cerkev. Ko mu je zmanjkalo imetja, so pristopili na pomoč še trije grofje, a šele bogata gospa je zmogla dokončati gradnjo. Domačin Davorin Žunkovič je legendi, ki jo je večkrat slišal, saj sta jo otrokom v šoli pripovedovala učitelj in katehet, dodal zanimivo podrobnost, ki je v drugih pričevanjih ni. Plemiškima staršema naj bi bili namreč svetovali, naj slepo hčerko pripeljeta na vrh hriba takrat, ko bo na Boču (od Ptujске Gore je oddaljen 15 km zračne črte, ga je pa z Gore tudi videti) v svoji »vilinski luči« zasijal čudovit kamen; samo ta svetloba naj bi deklici povrnila vid. Žunkovič je navedek povezal s svojim razglabljanjem o svetem gralu, ki bi naj bil po njegovem prepričanju skrit prav na Boču. Legenda o slepi deklici je zbudila zanimanje raziskovalcev posebej tam, kjer sta omenjeni

nezmožnost dokončanja gradnje in bogata gospa, v kateri bi lahko domnevali Vilburgo Maidburško.

Slika 20: Kip slepe deklice danes postavljen v krožišču (foto Klavdija Hojč)

Zgodba o slepcu, ki uzre svetlobo na mestu, kjer potem sezidajo cerkev, je v legendah o nastanku cerkva kar pogosta, seveda pa jo je potrebno razumeti na simbolični ravni. Tako naj bi bil na primer spregledal Viljem Rosenberški, ki je na Marijin poziv leta 1240 sezidal cerkev na Vranovskem griču (»Wranauer Hügel«; Frauenhof zu Wranau/Vranov) pri Brnu na Moravskem. Sorodna je legenda, ki pripoveduje o ustanovitvi romarske Marijine cerkve na hribu Brezje pri Žetalah nedaleč od Ptujске Gore; zgrajena je bila v prvi četrtini 18. stoletja, k njej pa po tradiciji romajo prebivalci Ptujске Gore na Rokovo, 16. avgusta. Slepa deklica, ki naj bi bila po legendi uzrla Marijino podobo v eni od brez na hribu, naj bi bila hčerka rogaškega graščaka. Ko je oče obljubil, da bo zgradil cerkev, je spregledala. Po drugi različici naj bi otrok bil fantič, ki je ponoči, ko sta se z očetom peljala s Ptujе, na hribu zagledal luč. Zgodbo so domačini pripovedovali še v devetdesetih letih 20. stoletja.

Še ena pripoved o gradnji gorske cerkve je povezana z Vurberkom, zapisal pa jo je Janez Strelec, učitelj v Markovcih, leta 1883. Pripoveduje o dveh graditeljih, mojstru in njegovem pomočniku; mojster je gradil na Gori, pomočnik pa na Vurberku. Ljudem je bila vurberška cerkev bolj všeč, in mojster se je razžaljen vrgel z zvonika gorske cerkve. Marija pa je bila naklonjena mojstrovemu delu – kamen, na katerega je padel, se je vdrl v zemljo kot vosek in mojstru se ni zgodilo nič hudega. »Ko je pa svet neveren postal, se je vdrtina spet zravnila«,

zaključili Strelec. Ker ne vemo, kakšna je bila gotška kapela v vurberškem gradu, ki je bil med 1246 in 1438 v lasti gospodov Ptujskih, ali v njegovi bližini, legende ne moremo povezati z graditeljsko vlogo Ptujskih v času okoli leta 1400, čeprav nas nagovarja k takšnim primerjavam.

Največkrat je zapisana legenda o rešitvi romarske cerkve pred turškim napadom. Marija naj bi bila kraj ovila v črn oblak, v katerem so se izgubili neverni napadalci. Oblak vrh hriba je potrebno videti v simboličnem pomenu kot kraj božje prezenze, kamor neverniki nimajo dostopa. Janez Strelec je v letu 1883 objavil kratek zapis, zgodba pa je v naslednjih letih dobivala vedno večji obseg; zapisovalci so se namreč prepuščali domišljiji. Pankracij Gregorec je gostobesedno prikazal Turke kot grozljivke in okrutne nevernike, ki so svoj spodleteli napad zaključili z obglavljenjem domačega izdajalca, ker jih ni privedel do obljubljenega bogastva v cerkvi. Domačin z Gore Janez Anton Turkuš je leta 1892 v samozaložbi izdal pesnitev z naslovom Črna gora in jo posvetil lavantinskemu knezoškofu dr. Mihaelu Napotniku. V zgodbi je podobno kot Gregorec poudaril okrutnost in neizprosno turških vojščakov. »Še preden ura jutri sedem bije, / Najej mi konj z oltarja se Marije!« se glasita verza, ki ju je položil v usta turškega poveljnika Age. Dramatičnost pesmi se stopnjuje in doseže vrhunec v prikazih kaotičnega bojnega meteža v nepredirni temi, v kateri se je znašla turška vojska. Turkuš je pripoved dopolnil z ugrabitvijo dekleta, ki pa jo je slovenski junak ob umiku turške vojske iztrgal ugrabitelju. »Kajti orjaška je Slovenska moč, / Če drznim prstom se sovrag dotika / Svetinj mu narodnih – zakladov svetih, / Obranjenih po slavnih mu očetih.« Krščanska vera, s katero je bil premagan nevernik, je dobila še pendant – slovenstvo. Pripoved se konča s poroko dekleta in njenega rešitelja, v gorski cerkvi seveda. Še v devetdesetih letih 20. stoletja so ljudje v Čermožišah, Dobrini in Slatini pravili, od kod ime Črna gora. Informator iz Podlož pa je zgodbi o megli, ki je zagrnila cerkev in jo skrila pred Turki, dodal še izkušnjo s košnje na travnikih pod cerkvijo. Mlade kosce so ovirale jame, oče pa jim je razložil, da so nastale pod kopiti turških konjev, ki so se obračali na mestu, medtem ko so čakali, da se bo megla razkadila. Ker niso dočakali razjasnitve, so odšli. Na štajerskem je veliko ljudskih pripovedk, povezanih s turškimi vpadi. Tudi romarsko cerkev Maria Zell naj bi bili Turki leta 1532 nameravali izropati, a je Marija čudežno zaustavila neverne vojščake. Eden od njih naj bi bil trikrat zaman poskušal zrušiti Marijin steber pred cerkvijo, ob tem pa naj bi bil oslepel. Takrat pa naj bi bila tudi prenehala goreti cerkvena streha. Čudežna rešitev je v tem primeru povezana z oslepitvijo, ki je nasprotna uzrtju svetlobe v legendah o ustanavljanju cerkva.

Poskušajmo legendo o rešitvi gorske cerkve pred Turki povezati z zgodovino turških vpadov na Štajersko. Paolo Santonino poroča, da je prizadevni župnik Martin Winkler v letu 1478, kolikor se je pač dalo, popravil škodo, ki so jo v cerkvi povzročili neverniki, ni pa zapisal, kdaj so turške čete napadle cerkev. Prvi dokumentarni vpad turških čet na Štajersko je bil proti koncu junija 1472. Številčno močne turške čete so pustošile med Mariborom, Ptujem in Slovenj Gradcem, v sužnost pa naj bi bile odpeljale 2000 ljudi. Drugi pohod na Štajersko je sledil poleti 1474, za Ptujsko Goro pa je bil posebej pomemben vpad sredi avgusta 1475. Turške čete so 14. avgusta drvele čez Ptujsko Goro proti Ptuju in Limbušu pri Mariboru, o čemer poroča Jakob Unrest v Avstrijski kroniki: »... die Turckhen chumen zw der zeyt als zw Unnsere Lieben Framwenabundt der Schydung in das Traveldt zu Newnstiff und verherthen da das gantz Travelt vier meyl unter Pettaw untz gein Lembach.« Ustavili in pognali v beg so jih šele Korošci pod vodstvom Viljema Schenka, potem pa so za njimi udarile čete štajerskih, koroških in kranjskih plemičev, ki pa so v noči iz 24. na 25. avgust doživele hud poraz pri Bistrici ob Sotli. Od skupaj 450 vojakov naj bi bilo 120 vojakov ubitih, 200 pa naj bi jih odpeljali v ujetništvo. Da bi zbrali dovolj denarja za njihovo odkupnino, so naslednje leto uvedli izredne davke. Domačini so se očitno dobro zavedali nevarnosti, zato so cerkvene dragocenosti (mašne knjige, paramente in drugo) umaknili v bolj zavarovani bližnji grad Majšperk. To se je moralo zgoditi že pred letom 1473, saj je dragocenosti predal v hrambo kaplan Pavel Wildbacher, ki je umrl spomladi 1473. Grajski pa kasneje zaupanega bogastva niso hoteli vrniti. Šele leta 1478 je cesar Friderik III. ukazal Antonu Holleneggu, naj dragocenosti vrne, s čimer se je odzval na pritožbe ključarjev in srenje Ptujске Gore ter Sv. Lovrenca. Napadi na Štajersko so sledili še v letih 1479, 1480 in 1483, posebej močan prodor turških čet iz Bosne pod vodstvom Hadum paše pa se je zgodil leta 1493. Štirinajst dni naj bi 8000 turških bojnikov ropalo po Štajerskem, v sužnost naj bi bili odvedli 4000 ljudi, potem je pa ormoški graščak Jakob Szekely zbral okrog 5000 konjenikov in potisnil Turke proti Hrvaški. Sledila je bitka na Krbavskem polju, v kateri so bili hrvaški plemiči hudo poraženi. O turškem vpadu leta 1493 piše tudi Matej Slekovec, ki opisuje, kako naj bi bil Jakob paša izpred ptujškega mestnega obzidja (mesta Ptuj ni mogel osvojiti) zagledal belo cerkev na hribčku – romarsko cerkev na Ptujski Gori – in jo sklenil izropati. Napadel naj bi jo prav na semanji dan. Turki naj bi bili požigali in ropali najprej pri Sv. Lovrencu, ko so pa prispeli do hriba, naj bi bila cerkev počrnela in izginila izpred njihovih oči. Divjali naj bi bili po hribu, a zaman. Medtem naj bi se bila nanje spustila tudi gosta megla, zato naj bi se bili vrnili na Dravsko polje. Vasko Simoniti v zvezi z bitko na Krbavskem polju navaja zanimivo poročilo, ki ga je ninski škof Jurij Divnić 27. septembra 1493 poslal papežu Aleksandru VI. v Rim.

Poraz krščanske vojske je pojasnjeval s prašnim oblakom, ki da je zasenčil oči kristjanov, da so komaj videli drug drugega, medtem ko je na Turke sijalo sonce.

Omeniti kaže še eno legendo, ki jo je leta 1855 zapisal Groder, povezana pa je z bližnjim vinorodnim gričem Krapina, kjer naj bi bil nekaj stal grad. Tamkajšnja grofica je po porodu obležala povsem izčrpana in želela si je starega vina za okrepčilo. V bližini ga ni bilo najti, poslali so ga s Ptujске Gore. V zahvalo in da bi pospešila vinogradništvo je ukazala zatrobiti v rog in kdor je ta zvok slišal, naj bi bil za večno oproščen vinske desetine. Menda naj bi bili na Krapini res oproščeni vinske desetine.

Carl Groder je zapisal tudi podatek, da so domačini 31. decembra 1680 prvič opazili komet, ki naj bi ga bil napovedal že neki astronom 80 let prej, pomenil pa naj ne bi nič dobrega, namreč kugo, lakoto in vojno. Drugič so komet opazili 8. januarja 1681, kuga pa je morila med majem in julijem 1682. To je bil Veliki komet, imenovan tudi Kirchu. Bil je eden izmed najbolj svetlih kometov, opazen tudi podnevi. Največjo svetlost je dosegel 29. decembra 1680, zadnjič pa so ga opazovali 19. marca 1681.¹⁴

2.4. ROMANJA, USLIŠANJA IN VOTIVNE PODOBE

Marijina cerkev na Ptujski Gori je bila prav od začetka romarska. Protestantizem, ki je v drugi polovici 16. Stoletja zajel tudi ustanovo na Gori, romarstva ni podpiral, zelo naklonjeni pa so mu bili jezuiti. Že Maurisperg je v elegijskem pismu navedel, da Goro milosti obiskujejo različni narodi, v nadaljevanju pa opisal tri čudeže: ozdravljenje markize Marije Manrik, rešitev Petra Kovačovića iz turškega ujetništva in ozdravitev Nikolaja Fegeča po spreobrnitvi iz luteranstva v katoliško vero. Po odhodu jezuitov, ko je cerkev leta 1786 postala župnijska, skrb za romarje ni ugasnila. Nazoren prikaz zahvalne procesije najdemo v pripovedni pesmi Črna Gora Janeza Antona Turkuša. Opis je očitno nastal iz njegove osebne izkušnje in po njem lahko sklepamo, kaj se je dogajalo ob verskih praznikih na Gori konec 19. stoletja. Romarstvo spodbujajo tudi minoriti, ki so prevzeli upravljanje cerkve leta 1937. Vprašanje romarstva obravnava v svoji knjižici o Črni gori Avgouštin Stegenšek, iz njegovega besedila pa so kasneje črpali France Stele in drugi opisovalci cerkve.

¹⁴ Marjeta Ciglencečki in drugi, Marija Zavetnica na Ptujski Gori, Tiskarna Formatisk, Ljubljana 2011, (naprej Ciglencečki, , Marija Zavetnica na Ptujski Gori), str. 26 - 29.

**Wakdeno priporočavanje
v' obrambo matere Božje
na Č. Gori.**

Pod tvojo obrambo prbežimo o sveta Bogarodica! nezavrzi naših prošenj v' naših potrebah, ampak od vse nevarnosti nas vsikdar réši, o častiliva ino blagoslovljena Devica, naša Gospa, naša Srednica, naša Besednica! Svojim Sinom nas pomiri, svojemu Sinu nas priporoči, svojemu Sinu nas izroči.

V. Prosi za nas o sv. Bogarodica .

R. Da Kristusovih oblub vredni postanemo .

Moľmo . Naši slabosti o milosrdni Bog! podeli pomoč, da, kateri svete Bogarodice spomin obhajamo, s' pomočjo njene zaprošnje se naših hudobij rešimo. Po Jezusu Kristusu našem Gospodu. Amen.

Slika 21: Sveta Marija na Črni gori (slika vzeta iz http://www.en.ptujskagora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujska_gora 6.2. 2015)

Slika 22: Votivna slika (olje na platno) iz leta 1741 prikazuje posledice silnega viharja na Ptujski Gori (slika vzeta iz Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori, Družina d. o. o., Ljubljana 2010. str. 22)

Na Goro so se tradicionalno zatekali romarji iz krajev, ki so od nje oddaljeni tudi do okrog 100 km, najdaljšo pot so imeli romarji iz Međimurja in Prekmurja. Stegenšek naštevata petnajst dni v letu, ko so se na Goro napotili romarji od blizu in daleč, podroben pa je tudi zapis v reviji Glasnik najsvetejših Src. Prvi tak dan v letu je bil 19. marec – na Jožefovo, drugi

na dan Marijinega oznanjenja – 25. marca. V križevem tednu so pričakovali procesije iz bližnjih krajev, Sv. Lovrenca in Majšperka. Šesta nedelja po veliki noči se imenuje žegnanska; takrat so prihajale na Goro procesije z Dravskega polja in iz Slovenskih goric. Ker so prihajali tudi romarji iz Loč, se je praznika oprijelo ime ločka nedelja. Farani iz Loč so se z vsakoletno procesijo držali zaobljube, ki so jo dali leta 1751, ko je pri njih divjala kuga. Shod je nadalje na binkošti, ko so se na Goro po mnenju pisca v Glasniku za romanje odpravili »nekateri gosposki izletniki«, ker jih je mikal tudi lep razgled. 13. junija so vsako leto pričakovali zaobljubno procesijo iz Majšperka. Velik praznik je god Marijinega obiskovanja, 2. julij, ko se obhaja patrociniij. Takrat se na Goro še vedno zagrinjajo romarji iz vinorodnih krajev (Lovrenc na Dravskem polju, Cirkovce, Št. Janž na Dravskem polju, Hajdina, Št. Vid pri Ptujju, Velika Nedelja, Sv. Trojica v Halozah, Leskovec, Zavrč, Sv. Barbara v Halozah, Žetale, Majšperk, Črešnjevce pri Pragerskem). Praznik, ki se imenuje šentvoršca, pritegne predvsem vinogradnike; v začetku julija namreč zacveti vinska trta. Domačini na vprašanje po izvoru besede niso imeli odgovora, ga je pa pojasnil Marko Snoj: beseda se je po pričakovanih glasovnih zakonih razvila iz šentgorščica, kar je lahko tvorjenka iz pridevnika šentgorski, spadajočega k domnevnemu imenu Šent Gora, tj. »Sveta Gora«, lahko pa je analogno po poimenovanjih drugih praznikov zloženo iz šent »sveti« in domnevno prvotnega imena praznika gorščica, tvorjenka prek pridevnika gorski in zemljepisnega imena Gora, kot se lokalno imenuje Ptujška Gora. Če je pravilna prva različica etimološke razlage, je šentvoršca prvotno pomenilo »praznik na Sveti Gori«, če pa je pravilna druga, je beseda prvotno pomenila »sveti praznik na Gori«.

Največji praznik na Gori je seveda Velika gospojnica (Veliki šmaren), po domače velka meša, se pravi dan Marijinega Vnebovzetja. Med obiskovalci so bili na začetku 20. stoletja tudi verniki iz Prekmurja in Gornje Radgone. V prvi polovici 20. stoletja so praznovali tri dni, od 14. do 16. avgusta. Na Gori so se ustavljale procesije, ki so nadaljevale pot k sv. Roku v Šmarjah pri Jelšah in na Sladko goro. Na dan sv. Roka (16. avgusta) so pričakovali procesije iz Slivnice, Hoč in Cirkovec. Sedaj traja romanje na Goro le en dan, 15. avgusta, ki je po letu 1991 tudi državni praznik in dela prost dan, 16. avgusta pa prebivalci z Gore po tradiciji romajo k bližnji Mariji Trošt (Marijini cerkvi na Brezjah pri Žetalah). Romarji z Gore se k Mariji Trošt odpravljajo vedno po zaključenih slovesnostih na Gori; danes je to 16. avgusta, pred desetletji so romali okrog 20. avgusta. Shod je še na praznik Marijinega rojstva, 8. septembra (mala gospojnica), ko so na Goro tradicionalno prihajali verniki iz Markovec, sicer pa je bil to praznik predvsem za mlade. Manjši shod je tudi za Vse svetnike, na praznik

Marijinega Brezmadežnega spočetja, 8. decembra, pa je na Goro prihajala procesija iz župnije sv. Petra in Pavla na Ptuju. Dandanašnji, ko prevažanje iz kraja v kraj ni težavno, je tudi romarstvo dobilo drugačne oblike, vendar se datumi tradicionalnih praznikov niso spremenili, 15. avgust pa ostaja osrednji verski dogodek na Gori. Podrobnih statistik o številu romarjev na Ptujsko Goro ni. Alfred Hoppe je leta 1913 glede na število zahvalnih maš sklepal, da je bilo vsako leto 700 do 800 uslišanj, letni obisk romarjev pa je ocenil na 50 do 60.000, od tega naj bi bilo 99,5 % romarjev slovenskega rodu. Razglasitev 15. avgusta za državni praznik in dela prost dan je seveda omogočila povečanje števila romarjev v vseh slovenskih Marijinih cerkvah. Romarske procesije spremljajo romarske pesmi. Starejše verjetno niso v celoti zbrane. Štrekelj je objavil eno krajšo, ki se nanaša izrecno na Ptujsko Goro. Oroslavu Cafu pa jo je zapel romar iz Frama. V Dodatku je zabeležil še začetne verze nadaljnjih štirih pesmi, ki pa jih ni prepoznal kot narodne. Na Gori je posebej cenjena pesem Antona Martina Slomška, ki je rad zahajal na Goro in se tudi v verzih obračal k Mariji Zavetnici s plaščem. Začetni verz njene zadnje kitice (POD TVOJ SVETI PLAŠČ ZAGRINJAJ MENE) je vrezan v bakreni relief nad vhodnim portalom v cerkev, delo Viktorja Gojkoviča iz leta 1999.

Slika 23: Bakreni relief nad vhodnim portalom v cerkev (foto Klavdija Hojč)

Kar precej pesmi in drugih literarnih besedil je nastalo v 20. stoletju. Med besedili je treba omeniti zlasti Pesem Gorski Materi Božji Alojzija Remca (1886-1952) iz leta 1940, ki bi jo

smeli primerjati s sočasno sliko Franceta Miheliča Proščenje na Ptujski gori. Pesnik, ki je bil v letih med 1935 in 1941 ptujski župan, je z veliko prizadetostjo opazoval začetek druge svetovne vojne. V pesmi se obrača k Mariji in jo prosi, naj pod svoj plašč sprejme narod, ki se je znašel v stiski.

Slika 24: Stojan Kerbglar, Žegnanje na Ptujski Gori, ok. 1960, avtorjeva last (slika vzeta iz Marjeta Ciglencečki in drugi, Marija Zavetnica na Ptujski Gori, Tiskarna Formatisk, Ljubljana 2011, str. 43)

V zgodovini romarskih cerkva pa so posebej zanimiva pričevanja o uslišanjih. Najstarejši ohranjeni poročili o čudežih na Ptujski Gori sta bakrorez iz leta 1660 (več o njem v nadaljevanju) in Maurispergova elegija iz leta 1709. Uslišanja so bila dokumentirana tudi v 20. stoletju, o čemer je poročala revija Glasnik najsvetejših Src, ki jo je z Ivanom Krstnikom Trpinom, župnikom v Mošnjah, med letoma 1902 in 1906 urejal Jakob Palir, kaplan na Ptujski Gori, med letoma 1907 in 1910 pa je uredništvo vodil kar sam. Palir je poskrbel za sorazmerno številne prispevke in ilustracije, povezane s Ptujsko Goro, med njimi pa najdemo precej poročil o uslišanjih ter zahval romarjev in priprošnjikov.

Žal je danes na Ptujski Gori ohranjeno zelo majhno število zahvalnih podob, a imamo podatke, da jih je bilo v preteklosti kar veliko. Avguštin Stegenšek je na začetku 20. stoletja v cerkvi še videl kakih dvajset votivnih podob (v zapiskih jih imenuje »obljubljene tablice«), za katere je presodil, da so jih darovali po večini meščani in plemiči, redkeje zastopani darovalci pa so bili kmetje. V knjižnici o gorski cerkvi navaja, da je bilo votivnih podob nekdanj še več in da so bile tudi bolj dragocene. Stegenšek je še lahko prebiral zapiske nekega duhovnika, ki je leta 1662 prepisal besedila z darilnih slik iz obdobja 1638-1862, bilo jih je 34. Osem primerov je bilo popisanih iz leta 1664-1681, iz istega časa pa je bilo še 15 slik brez besedila. Stegenšek piše še o votivnih slikah iz 18. stoletja, zraven pa so uslišani darovali cerkvi 2 zlata prstana, 1 srebrno srce, 1 srebrne oči in 1 oltarni prt.

Nekateri čudeži, o katerih poročata Maurisperm in posredno Avguštin Stegenšek, so upodobljeni na bakrorezu Wolfganga Kiliana iz leta 1660, ki je bil namenjen spodbujanju vernikov, naj se odpravijo na romarsko pot na Spodnjo Štajersko. List prikazuje Marijo Zavetnico s plaščem in osem čudežev; zanje je Stegenšek ugotovil, da so kopije osmih zahvalnih slik, za katerimi se je izgubila sled. Osrednja figura Marije s plaščem, ki ga s pomočjo angelov razprostira nad množico vernikov, je nekoliko prilagojena podoba milostnega reliefa, ki so ga leta 1660 jezuiti že nekoliko predelali. Zlasti je vredna pozornosti figura jezuita, ki kleči na desni ob Mariji, postavljen pred vrsto drugih molivcev. Gre za leseno plastiko, ki so jo jezuiti dodali k reliefu, kasneje pa so jo ob restavratorskih posegih odstranili in jo zdaj hranijo v župnišču. Okrog Marijine podobe je nanizanih osem prizorov, ki so obdani z vegetabilnimi okviri in pojasnjeni z napisi. Med rastlinskimi ornamentami najdemo še osem puttov. Na vsakem polju z upodobitvijo čudeža je v zgornjem delu v oblakih figura Marije z Detetom na levici in s stegneno desnico; oba imata na glavah krono, Marijin plašč je nekoliko razgrnjen, vendar pod njim ni vernikov. Od Marije se žarki usmerjajo proti priprošnjikom, ki jih je uslišala. Besedila pod prizori pojasnjujejo dogodke. Pozornost zbudi rangiranje upodobljenih oseb glede na njihov socialni status. V zgornji vrsti so prikazani čudeži v plemiških rodbinah, v sredini sta pripadnika srednjega sloja, v spodnji vrsti pa sledimo zgodbam preprostih romarjev iz nižjih slojev¹⁵.

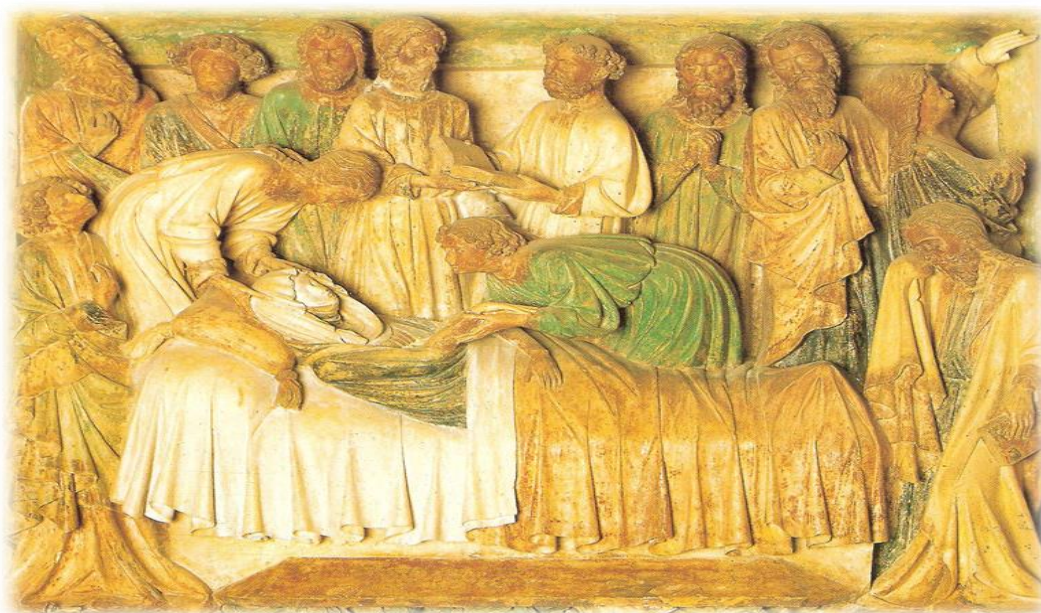
¹⁵ Ciglencečki, Marija Zavetnica na Ptujski Gori., str. 29 - 31.

Slika 25: Gotski milostni relief Marije zavetnice splaščem (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 62, 63)

V zgornji vrsti so trije prizori, ki so povezani s čudeži v plemiških krogih. Na levi vidimo grofico Marijo Manrik, kako leži v postelji z baldahinom. Zadelala jo je kap in je že umirala, ko pa je opravila romanje na Ptujško Goro, se ji je zdravje povrnilo. Čudež se je zgodil leta 1649. V sredini je v pokrajini prikazana baronica Margareta iz rodbine Herberstein, ki za roko drži deklico. Plemkinja je bila šibkega zdravja, njena hčerka pa se je rodila telesno prizadeta; ko je baronica obljubila romanje na Ptujško Goro, ji je odleglo, otrok pa je začel hoditi pokonci (1654). V levem zgornjem kotu bakroreza vidimo dekletce, triletno Marijo Renato, hčerko Janeza Karla barona Sauerja, kako leži v postelji, starša pa kleče molita k Mariji v oblakih. Deklica je imela strašen kašelj in je umirala, vendar jo je Marija uslišala in je ozdravela (1642). Prizora v sredini levega in desnega roba lista predstavljata čudeža, ki sta se zgodila v okoljih srednjega sloja. Na levem robu lista je upodobljen jetnik v ječi, ki sedi na tleh, roke pa ima vpete v primež. To je Peter Kovačovič, ki so ga Turki zaprli v Kaniži, kjer je preživel tri leta. Potem se je pa zaobljubil Mariji z Gore in verige so mu čudežno padle z rok in nog, kar se je zgodilo leta 1638. Na nasprotnem robu lista je prikazan Nikolaj Fegeč, obilnega telesa, za njim je upodobljeno mesto, na levi pa reka s klečečim molivcem na obrežju in konjem, ki prihaja iz reke. Fegeč je bil luteran, ki je zbolel za vodenico; ko je obljubil, da se bo dal na Gori prekrstiti v katoliško vero, je takoj ozdravel – čudež se je zgodil leta 1638. Prizori v spodnji vrsti so namenjeni preprostim ljudem. Na levi so v pokrajini štirje možakarji, ki so

deležni Marijine milosti. Očitno je rezec združil čudeže z nekaj različnih izvirnih upodobitev. Stegenšek navaja vojaka Andreja Preška in neko Uršulo Kovač, ki sta bila oba nora; ozdravela sta po obisku Ptujске Gore (1639). V sredini je prizor s šestimi osebami; dve ležita v posteljah, dve pa na tleh v epileptičnem napadu. Stegenšek opisuje epileptičnega vojaka Elijo Kastija iz Salzburga, medtem ko je imel Rudolf Gallner, ptujski meščan in upravnik gradu Ormož, hudo vročino (1639). Vročična sta bila tudi Klapej Ropinski iz Slavic (1639) in Marija Saloma Stibich (1658). Andrej Fridrich iz Protaslovic ni mogel niti hoditi niti jesti in piti, ko se je pa zaobljubil Mariji na Ptujski Gori, je ozdravel (1639). Na desnem spodnjem prizoru so v pokrajini upodobljene štiri osebe. Tri klečijo v molitvi, od teh prva kaže na oči (je torej slepa), druga na usta (je nema) in tretja na uho (je gluha), četrti možakar pa se pri hoji opira na bergle. Marija pošilja žarke do vsakega od njih. Stegenšek navaja Michela Haramina iz Koprivnice (1638), neko Margareto (1639), Katarino Kojlik iz Landina (1639), Lucijo iz okolice Varaždina (1639) in sedemletno deklico (1638). Vsi so ozdraveli, potem ko so se priporočili Mariji s Ptujске Gore.¹⁶

Slika 26: Gotski relief Marijine smrti (slika vzeta iz Ptujсka gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 136)

¹⁶ Ciglencečki, Marija Zavetnica na Ptujski Gori, str. 32.

3. KAKO SO K MARIJI NA GORO ROMALI NAŠI PREDNIKI

Posebnost romanja na Goro so bile prošnje in zaobljubne procesije, ki so se iz raznih smeri ob prazničnih dnevih vile na Ptujsko Goro. To starodavno zadržanje skušajo nekatere bližnje župnije zopet obuditi. Prav zato je ob 600-letnici ptujskogorskega svetišča nastala med Ptujem in Goro romarska pešpot, imenovana Avenija milosti. Pot vodi po poljih – mimo asfaltnih cest.

Anton Ferš in Mirko Kaukler nam predstavljata stara romanja z začetka prejšnjega stoletja.

V soboto po križevem leta 1919 sem prvič poromal s trojičko procesijo na Črno ali Ptujsko Goro. Procesija je imela odhod od cerkve Svete Trojice. Šla je skozi vasi Gočova in Biš ter imela pri cerkvi Sv. Bolfenka svoj prvi kratek postanek. Po vsej poti so se priključevali romarji. Križar je šel na čelu procesije. Nekje v sredini med pevci in pevkami pa je hodil vižar ali vodja procesije. Procesija je šla preko urbane župnije in imela kratek postanek v Janežovcih. Med vso potjo se je glasno molil rožni venec in so se pele Marijine pesmi. Vmes so bile pete tudi lavretanske litanije. Med molitvijo in petjem je šla procesija skozi mesto Ptuj, nato po starem mostu čez Dravo do podružne cerkve sv. Roka, kjer je bil daljši postanek.

Romarji so na Dravskem polju obiskali še farno cerkev sv. Martina na Hajdini in sv. Lovrenca pod Ptujsko Goro. Na velikem travniku pod Goro je imel vodja romarjev kratek govor in tudi drugi dan na vračanju iz nje. Iz govora naslednjega dne se spominjam njegove navedbe, da vodi tisto procesijo že šestintridesetič. Gotovo je Marija tega romarja z veseljem sprejela v nebesa.

Vsaki romarski procesiji so prišla naproti belo oblečena dekleta, ki so nesla na majhnem tronu Marijin kip. Bil je to izredno lep sprejem procesije. Zaradi romanj in procesij iz drugih krajev je bila krasna velika gotska cerkev na Gori nabito polna. Po veličastno lepih večernicah v cerkvi, med katerimi je nekaj tisoč romarjev prepevalo Marijine pesmi, se je nato razvila tako imenovana rimska procesija s prižganimi svečami okrog cerkve. Večina romarjev je nato prenočila kar v cerkvi. Vso noč se je molilo rožni venec in prepevalo Marijine in druge cerkvene pesmi. Krasen je bil takratni nočni razgled na z elektriko osvetljen Ptuj. To pa zaradi tega, ker še takrat na deželi ni bilo nikjer električne luči. Naslednji dan v nedeljo po rani sveti maši je bil skupno sveto obhajilo vseh romarjev po sredini cerkve. Procesije so se po dopoldanskih mašah zopet vračale na svoje domove v raznih krajih. Tudi trojička procesija je šla skupaj do travnika pod Goro. Po vižarjevem poslovilnem govoru od Matere Božje na Gori

smo se romarji po skupinah ali posamič razkropili in šli na svoje domove. Romarska pešpot je trajala od Sv. Bolfenka do Gore dobrih 7 do 8 ur. Na prvo romanje sem ohranil samo lepe spomine. Bilo je doživetje, ka ga ni mogoče pozabiti.

Zvonovi na Gori so ubrano potrkavali. Nežne, mehke ročice so odnašale zvoke širom po krajini. Božajoče se je privila pesem ubranih zvonov mojemu ušesu, privila se je k zelenemu listu, da je vzdrhtel v blaženosti, kot dekle, ki se ji je v srcu porodila hrepeneča ljubezen. Božala je pesem pisano polje. Zazibala se je prostrana poljan, nagnile so se bilke kot jeruzalemski narod, ko je Kristus stopila med njega. Rahlo je poljubljala pesem hiteče valčke potoka in z rahlim poljubom na mokrih, kipečih ustnicah so hiteli dalje, dalje...

Na Goro privlači cerkev sama in seveda Marijina podoba Marije zaščitnice s plaščem. »Zanimivo je opazovati ljudi,« je dejal p. Maks Klajnšek, domačin in gvardijan minoritskega samostana na Ptujski Gori. »Tisti, ki pridejo prvič, obstanejo. Prav zanimivo je bilo pred dvema mesecema, ko je bila na obisku skupina Američanov, ki sta jih pripeljala mlada minorita. Potovali so po Italiji in v Milanu so srečali našega vrhovnega predstojnika. Vodnikoma je dejal: »Če ste v Evropi in ne boste šli na Ptujsko Goro, potem ste nekaj pomembnega zamudili.« Patra sta upoštevala navodilo in pripeljala skupino romarjev, bilo jih je za mali avtobus, k nam na Ptujsko Goro. Bili so izredno navdušeni in nenehno sta mi govorila: »Ali ti sploh veš, kje si? Kako je tu lepo. Ali se sploh kdaj Bogu zahvaljuješ, da smeš biti tukaj?« Tako ljudje doživljajo. Ptujskogorska cerkev je res mogočna, gotska, a hkrati narejena po človeški meri. V njej se človek ne izgubi, temveč se počuti v tej cerkvi domače.«¹⁷

Slika 27: Romanje (slika vzeta iz www.google.si/search?q=križev+pot+romanje&biw=1093&bih=506&source=lnms&tbn=isc, 9. 2. 2015)

¹⁷ Šentvoršce, Povše, Ljubljana, 2014

4. URBANA PODOBA TRGA

Naselje Ptujška Gora je mlajše od cerkve; razvilo se je pod cerkvijo in v njenem zavetju. Tržne pravice z lastnim sodstvom je dobila leta 1447. Imeli so pravico enega letnega in tedenskih tržnih dni, leta 1465 pa se že omenja trški sodnik Symon Schwarzel. Na trgu pod cerkvijo stoji sramotilni steber – pranger z letnico 1855, ki je vklesana na prednjo stranico, vendar prevladuje prepričanje, da bi naj bil starejši. Zdaj je ob lipi na južnem robu trga, kamor so ga prestavili ob prenovi trga leta 2000. To je njegova izvirna lokacija: na tem mestu ga namreč vidimo na fotografiji votivne podobe iz leta 1741 (pred njeno zadnjo restavracijo, ko je pranger umanjkal iz nje), na fotografiji trga pod cerkvijo, ki jo je okrog 1890-1895 posnel Johann Winkler, pa je pranger že videti na južni strani baročnega stopnišča.¹⁸

Slika 28: Pranger ali sramotilni steber (foto Klavdija Hojč)

Sramotilni kamen (pranger) nas opominja na čase, ko je bila Ptujška Gora trg z lastnim nižjim sodstvom in tržnimi pravicami (1447). Poleg sejmov so bili v kraju tedenski tržni dnevi, s katerimi je Ptujška Gora "tekmovala" s Ptujem. Sedanji pranger nosi letnico 1855 in je naslednik starejšega, ki izvira iz 15. stoletja. Žal o originalu ni ohranjenih pisnih virov, na podlagi zapisov o poteku sojenj na Ptujški Gori pa lahko sklepamo, kakšne so bile kazni za prestopnike.

Ena od kazni v tedanjem času je bila npr. priklenitev na sramotilni steber, in to skupaj s

¹⁸Ciglencečki, Marija Zavetnica na Ptujški Gori, str. 21.

popisom zločinov na tablici, ki so jo "grešniku" obesili okoli vratu. Mimoidoči so kaznovanega zasmehovali, zmerjali, pljuvali in kamenjali. Največkrat so se kazni izvajale na najbolj obiskanem mestu (trg), ob nedeljah, ko je šlo največ ljudi k maši.¹⁹

Na velik tržni prostor pod cerkvijo, ki ga romarji ob praznikih povsem napolnijo, je opozoril že Jože Curk. Po njegovem mnenju terenske okoliščine v naselbini niso dopuščale regulirane parcelacije. Hiše so ob cesti, ki teče od zahodnega znožja slemena ter ob kapelici zavije po južnem pobočju hriba proti cerkvi; tržni prostor pod njo doseže po dveh ostrih zavojih. Druga cesta se ob kapelici strmo vzpne naravnost proti trgu. Leta 2009 so na novo uredili še cesto, ki se ob zahodnem znožju slemena odcepi proti severnemu pobočju hriba in vodi do novega parkirišča pod cerkvenim kompleksom.

Večina hiš je ob obodu trga in vzporedno s starejšima cestama; o dokaj strnjeni pozidavi priča tudi jožefinski vojaški zemljevid, kjer vidimo nize hiš ob dveh cestah, ki se vzpenjata proti trgu. Ker so prislonjene v breg, so na cestni strani pritlične, na drugi strani pa dvoetažne. Južno pobočje je razmeroma gosto pozidano, na severnem, ki je bolj strmo, pa so pretežno sadovnjaki. Vse stavbe v trgu so podrejene cerkvenemu kompleksu; cerkev in mogočno baročno župnišče, ki so ga v 17. stoletju zgradili jezuiti in ga prislonili na renesančno obzidje, sta največji zgradbi v kraju. Vse druge hiše v trgu so bile do začetka 20. stoletja bistveno manjše. Po velikosti zbuja pozornost še šola, ki so jo leta 1900 zgradili na južnem pobočju hriba, vendar je globoko pod cerkvijo, tako da ne zakriva pogleda na cerkev. V letih po drugi vojni pa je v kraju zraslo še nekaj večjih, arhitekturno neskladnih stavb, ki se v pogledih od daleč, zlasti z južne strani, kosajo s cerkvijo in kazijo podobo naselja. Razlika v značaju in poudarku med cerkvenim kompleksom in drugimi trškimi zgradbami je očitna. Taborsko obzidje, ki je nastalo v obdobju protiturških obrambnih gradenj, je ostro ločilo cerkev od naselja, kar dobro razločimo na Vischerjevi veduti. Vez med trgom in cerkvijo je bilo stopnišče, katerega gradnja je potekala najbrž v treh fazah. Starejše stopnišče, ki ga lahko vidimo na Vischerjevi veduti Ptujске Gore in na votivni sliki iz leta 1741, je vodilo do zidane stolpaste stavbe; skozi njo se je vstopalo na prostor pred cerkvijo.

¹⁹ <http://www.ptujska-gora.si/index.php/sl/znamenitosti/sramitilni-steber>, 3.2. 2015

Slika 29: Kot najstarejša upodobitev Ptujске gore velja grafika Andreja Trosta v Vischerjevi Topografiji Vojvodine Štajerske iz osemdesetih let 17. stoletja (iz: Vischer 2006), ((slika vzeta iz Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori, Družina d. o. o., Ljubljana 2010. str. 23)

Na Vischerjevi veduti je ta del obzidja nekoliko nelogično upodobljen, zdi se, da je bil združen z župniščem, delno viden vhod pa je prikazan kot s kratko pultno strešico zaščiten portal s polkrožnim zaključkom. Na votivni podobi iz leta 1741 je stolpasta vhodna stavba nekoliko pomaknjena iz črte obzidja, na cerkveno dvorišče pa vodita dva polkrožno zaključena vhoda, pri čemer je severni višji od južnega. Tudi stopnišče je dvodelno; nekako na širini dveh tretjin ga deli kamnita (zidana?) ograja. Verjetno so zgradbo z dvema polkrožnima vhodoma kmalu po letu 1741 odstranili in jo nadomestili z dvema slopoma vrh stopnišča. Prav tako so porušili ograjo, ki je stopnišče delila na dvoje, na podstavka ob novi ograji postavili kip Janeza Nepomuka in Florijana, na slopih vrh stopnišča pa angela, ki pridržujeta kartuši in dve rokokojski vazi.²⁰

Carl Groder omenja, da naj bi kamnite stopnice dala postaviti občina okrog leta 1852; zamenjale naj bi starejše, zelo lepe, ki naj bi jih dal zgraditi župnik Anton Krizmanič (1814-1832) leta 1828. Krizmanič je dal porušiti del taborskega obzidja in dva stolpa. Jugozahodni stolp je še vedno ohranjen, obzidje je sicer znižano, njegova severna stranica pa je vključena v mogočno stavbo župnišča, ki so jo postavili jezuiti, še preden je Vischer upodobil veduto kraja.

²⁰ Ciglencečki, Marija Zavetnica na Ptujski Gori, str. 21, 22.

Sestavni del naselja je tudi sosednji nekoliko nižji grič s cerkvico sv. Lenarta in pokopališčem. Skromna stavba v dvokapno streho, nad katero se dviga lesen stolpič s piramidasto strešico, se prvič omenja v deželnoknežji vizitaciji iz let 1544/45. Izpred te cerkvice je lep pogled na romarsko cerkev, ki razkriva členjenost svojega jugovzhodnega dela in poudarja razliko med gotško celoto in prizidano baročno kapelo Frančiška Ksaverija.

Slika 30: Cerkvica sv. Lenarta (slika vzeta iz <http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/zupnija/zupnija-ptujaska-gora>)

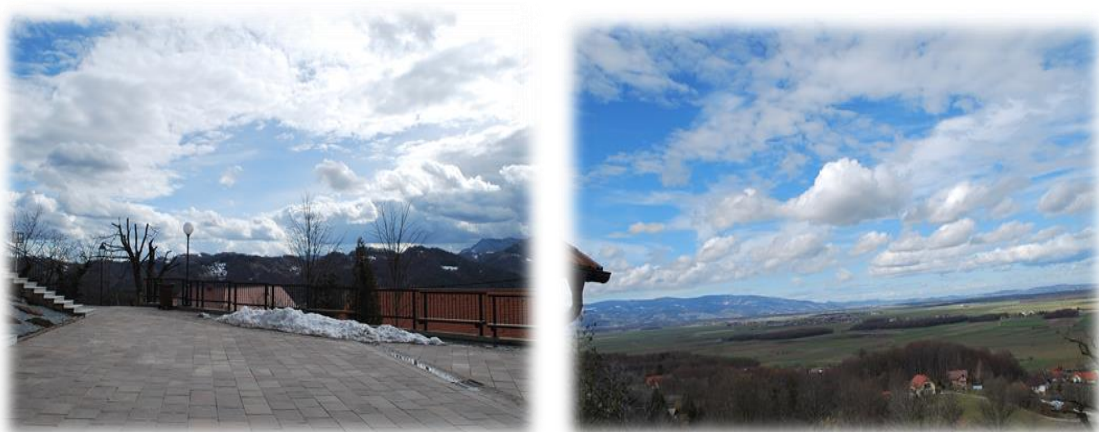
Paolo Santonino je v kraju naštel »dvajset hiš ali še katero več«, leta 1798 pa naj bi jih bilo trideset, vse so bile majhne, medtem ko jih je Simon Povoden leta 1833 naštel štirideset, Janisch pa leta 1885 le triinštirideset, od katerih je bilo gostiln devet. Leta 1822 je v trgu živelo 130 prebivalcev, od katerih je bilo 63 žensk, trivalko pa je obiskovalo 61 otrok. Kakor poroča Janisch, se je število prebivalcev leta 1885 povečalo na 165 (moških je bilo 86, žensk pa 79). Leta 1905 je bilo v trgu 179 prebivalcev (92 moških in 87 žensk) in vsi so bili katoličani; le 12 jih je govorilo nemško. Leta 1937 je število prebivalcev upadlo na 153. V letu 1996 je na Ptujski Gori živelo 317 ljudi; osnovna šola je takrat še delovala kot osemletka, sedaj pa učence višjih razredov vozijo v bližnji Majšperk, kjer je tudi sedež občine.²¹

²¹ Ciglencečki, Marija Zavetnica na Ptujski Gori, str. 23.

Slika 31: Znamenita tisa (slika vzeta iz <http://www.ptujaska-gora.si/index.php/sl/znamenitosti/drevo-tisa> 3.2. 2015)

Veličastna tisa raste ob cesti, ki se spušča s trga proti glavni cesti. Gre za zaščiteno drevo, saj je bilo po izročilu posajeno, ko so križarji zavzeli Jeruzalem, torej leta 1098.²²

Slika 32: Pred baziliko in pogled v dolino (foto Klavdija Hojč)

²² <http://www.ptujaska-gora.si/index.php/sl/znamenitosti/drevo-tisa>, 3.2.2015

3.1. BAROČNO STOPNIŠČE

Ko se povzpnejo do osrednjega trškega prostora, nas do prega gotske lepote čaka osemindvajset stopnic baročnega stopnišča. Monumentalno stopnišče z arhitektonsko poudarjenim portalom v liniji nekdanjega taborskega obzidja, okrašeno s kipi, je pripisano mariborskemu baročnemu kiparju Jožefu Straubu (1712 – 1756), Bavarcu po rodu.²³

Slika 33: Baročno stopnišče (foto Klavdija Hojč)

²³ Peskar, Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori, str. 35.

Slika 34: Baročno stopnišče (foto Klavdija Hojč)

Čeprav figure s svojimi elementnimi pozami in slikovito draperijo predstavljajo mojstrovino svojega časa, se je moral avtor kompozicijsko močno podrediti danim arhitekturnim razmeram.²⁴

²⁴ Peskar, Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori, str. 37.

Slika 35: Sv. Florijan kot zavetni proti požarom (foto Klavdija Hojč)

Slika 36: Angela (foto Klavdija Hojč)

3.2. JUBILEJNO LETO 2010

Zadnje pomembno dejanje sodi v naš čas, v jubilejno leto 2010. Frančiškovi mlajši bratje minoriti so si več let prizadevali za poseben status Marijine cerkve in to jim je tudi uspelo. Na praznik Brezmadežne, dne 8. decembra 2009, je sveti oče Benedikt XVI. podpisal listino, s katero je cerkev Marije Zavetnice na Ptujski Gori povzdignil v baziliko (»basilica minor«). Tako je bila v jubilejnem letu, ob 600-letnici Marijinega svetišča na Ptujski gori, uresničena želja in prizadevanja bratov minoritov, ki so v sodelovanju z nadškofijo Maribor ter s pomočjo vernikov, romarjev in umetnikov postorili in pripravili vse, kar je bilo potrebno, da je Marijina božjepotna cerkev na Ptujski gori uvrščena »med izbrane«. Odslej se Marijina božjepotna in župnijska cerkev imenuje »Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori«.²⁵

Slika 37: Novi grb Marije Zavetnice na Ptujski Gori (Viktor Gojkovič), (slika vzeta iz Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori, Družina d. o. o., Ljubljana 2010. str. 45)

²⁵ Peskar, Bazilika Marije Zavetnice na Ptujski Gori, str. 45.

4. ZAKLADNICA GOTSKEGA KIPARSTVA - BAZILIKA MARIJE ZAVETNICE S PLAŠČEM

Ni veliko božjepotnih cerkva v Evropi, v katerih bi Marija tako na široko razprostirala svoj milostni plašč, hkrati pa kraljevala v tako veličastnem svetišču, da ga mnogi upravičeno imenujejo visoka pesem gotike ...

Cerkev je izrazit gotski triladijski prostor, ki dviga in razveseljuje duha, oltarji, svete podobe in druga oprema pa napolnjujejo srce. To je prava zakladnica gotskega kiparstva iz začetka 15. stoletja.

Milostni relief Marije Zavetnice s plaščem (okoli 1410) je ena največjih mojstrov in tedanjega časa. Marijina podoba v baročnem glavnem oltarju milo vabi v svojo bližino. Pod njenim plaščem je upodobljenih 82 oseb, kar predstavlja dragoceno zbirko portretov ljudi takratnega časa. Med njimi najdemo portret Bernarda III., ustanovitelja Ptujске Gore, njegove žene Valburge, dveh bratov minoritov, mnogih predstavnikov plemstva, cerkvene hierarhije in drugih ljudi.

V baziliki na Ptujski gori je upodobljenih preko dvajset Marijinih podob, kipov, reliefov. Nekatere je ustvarila preprosta podobarjeva roka, druge vrhunski umetniki. Najlepši med vsemi upodobitvami pa je Marijin milostni obraz v glavnem oltarju.

Ni ga človeka, ki bi dejal, da ga mili obraz ptujskogorske Zavetnice s plaščem ne bi očaral.

Tako preprosto vabi. Sprejema. Nagovarja.

p. Janez Šauperl

Slika 38: Milostni relief Marije Zavetnice s plaščem (foto Klavdija Hojč)

Celjski oltar Friderika II. Celjskega v južni apsidi je baldahinskega tipa. Sprva je verjetno stal nad glavnim oltarjem in zavzemal osrednje mesto v cerkvi. Izjemno kamnoseško delo iz kroga umetnika Petra Parlerja je po zadnji prenovi prezbiterija zopet dobilo pravo mesto v cerkvi.

Slika 39: Celjski oltar (foto Klavdija Hojč)

Rožnvenski oltar stoji ob drugem snopastem stebru na levi strani. V osrednjem delu tridelnega kamnitega nastavka oltarja je sedeča Mati Božja z otrokom. Desno roko, v kateri je držala žezlo, ima odsekano. V ožjih stranskih nišah sta kipa sv. Katarine in sv. Andreja. Umetniško delo iz začetka 15. stoletja pripisujejo naslednikom umetnostnega kroga Petra Parlerja.

Slika 40: Rožnvenski oltar (foto Klavdija Hojč)

Sisigmundov oltar sloni ob prvem stebru na južni strani. Po svoji obliki je podoben Rožnvenskemu oltarju, vendar je nekoliko mlajši. Ime nosi po svetniškem kralju Sigismundu, ki ima svoj prostor v osrednji niši, levo oz. desno pa sta kipa sv. Barbare in sv. Erazma.

Slika 41: Sigmundov oltar (foto Klavdija Hojč)

Sveti Jakob kip sv. Jakoba, apostola, najdemo na konzoli sredinskega snopastega stebra na desni strani cerkve in je prvotno gotovo stal v svojem oltarju. Je odličen primer tipične gotske plastike in pomeni sam vrh ptujskogorske kiparske delavnice iz začetka 15. stoletja.

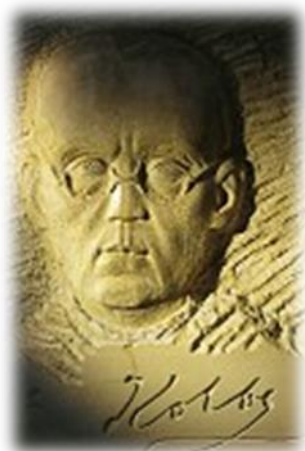
Slika 42: Sveti Jakob slika vzeta iz (<http://www.ptujskagora.si/index.php/sl/znamenitosti/cerkev> 3. 2. 2015)

Baročna prižnica je dragocen izdelek baročnega umetnega rezbarstva iz srede 18. stoletja, prav tako tudi dvoje spovednic.

Slika 43: Baročna prižnica (foto Klavdija Hojč)

Sveti Maksimiljan Kolbe je bil manjši brat minorit, ki je med drugo svetovno vojno v taborišču smrti Auschwitz dal svoje življenje namesto družinskega očeta ... Njegov portret v plitvem reliefu je delo Viktorja Gojkoviča (1986).

Slika 44: Sveti Maksimiljan Kolbe, (slika vzeta iz <http://www.ptujskagora.si/index.php/sl/znamenitosti/cerkev> 4. 2. 2015)

Gotske freske so lepo ohranjene v južnem delu podkornega prostora, v nekdanji Križevi kapeli. Prikazujejo prizore iz Jezusovega življenja in druge motive.

Slika 45: Gotske freske (foto Klavdija Hojč)

Slika 46: Gotske freske (foto Klavdija Hojč)

Barvna okna so delo akademske slikarke Ide Brišnik Remec (1981–82) in ponazarjajo Sončno pesem sv. Frančiška Asiškega.

Slika 47: Barvna okna (foto Klavdija Hojč)

Gotski reliefi Angel z grbi, **Poklon treh kraljev** in Marijina smrt so del prvotne cerkvene opreme (1410). Najdemo jih v kapeli, ki je v nekdanjem obrambnem stolpu.²⁶

Slika 48: Gotski relief Poklona treh kraljev (slika vzeta iz Ptujška gora, Družina, Ljubljana 1992, str. 134)

5. REDOVNA HIŠA

Dne 24. aprila 1938 je prispel iz Rima od kongregacije pro Religiosis odlok, da se ustanovi na Ptujški Gori redovna hiša (samostan) očetov minoritov. Istega dne 24. aprila 1938 je bil slovesno umeščen za župnika na Ptujški Gori p. Konstantin Ocepek OFM Conv. Inštalacijo je izvršil stolni g. prošt dr. Veber Maks ob navzočnosti sosednjih gospodov župnikov in sobratov minoritov. Navzoč je bil tudi okrajni glavar iz Ptuja. Cerkev je bila vsa v vencih in zelenju.

Kaj je sedemdeset let v primerjavi s skoraj 600 leti naše cerkve, kaj v primerjavi z večnostjo? Veliko! To je doba človeškega življenja, saj psalmist vzklika: »Sedemdeset let je doba našega življenja ...«

Samo bežen pogled v preteklost jasno pove, da se je v tej »dobi življenja« na Gori zvrstilo veliko stvari: kdo bi jih mogel naštet, kdo zaobjeti ... Oznanjevanje, »bodi prilično ali neprilичno«, nenehna obnova svetišča in božjepot-nega kraja, skrb za farane, skrb za vse romarje, turiste in pohodnike ...

Življenje in delo Frančiškovich bratov minoritov je kakor živopisani venec prepletено v čast gorski Mariji, ki so ji bili nekateri že pokojni bratje tako sinovsko vdani, da danes lahko

²⁶ <http://www.ptujška-gora.si/index.php/sl/znamenitosti/cerkev>, 4. 2. 2015

govorimo o njihovi herojski ljubezni do Matere. Marijo so častili po vzoru sv. Frančiška Asiškega, posnemali njene kreposti ter po svojih močeh na ta haloški košček slovenske zemlje prinašali mir in dobro.

Slika 49: Frančišek Ašiški (foto Klavdija Hojč)

Med pokojnimi brati minoriti nedvomno izstopa p. Konstantin Ocepek, prvi gvardijan in župnik na Gori; njemu upravičeno postavljamo spomenik, ki naj nas spominja na »očetov naših imenitna dela« ter opominja, da tudi v današnji nelahki zgodovinski uri nadaljujejo delo po svetlem zgledu p. Konstantina in drugih že pokojnih bratov.

Slika 50: Konstantin Ocepek (slika vzeta iz <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-V3MHJ00P?&language=eng> 4. 2. 2015)

Seveda sami ne bi mogli prehoditi te poti. Bogu in naši gorski Mariji, ki nikoli ni zapustila svojega svetišča na Gori, se nenehno zahvaljujemo za vse milosti, ki nam jih naklanjata.²⁷

5.1. LISTINA PAPEŽA BENEDIKTA XVI.

Kakor je dolga 600-letna procesija Marijinih častilcev, romarjev, občudovalcev gorske cerkve, prav tako je dolga tudi pot Marijine cerkve na Ptujski Gori do bazilike.

Papež Benedikt XVI. je listino o razglasitvi božjepotne cerkve Marije Zavetnice na Ptujski Gori za baziliko podpisal 8. decembra 2009.

Marijino romarsko in župnijsko cerkev na Ptujski Gori je apostolski nuncij v Republiki Sloveniji msgr. dr. Santos Abril y Castelló v nedeljo, 16. maja 2010, med mašo ob 15.00 razglasil za baziliko Marije Zavetnice. (<http://radio.ognjisce.si/sl/106/aktualno/1566> 8.2.2015)

5.2. BAZILIKA

Beseda bazilika izhaja iz grških besed basilike (kraljevski) in oikos (hiša). 'Kraljevske hiše' so v antičnih Atenah poimenovali dolge pravokotne stavbe, kjer so prebivali visoki atenski državni uradniki. Izraz bazilika so od Grkov prevzeli Rimljani za poimenovanje javnih stavb, ki so imele vzdolžen prostor z ravnim stropom, razdeljen s stebri v tri ali več 'ladij', od katerih je bila srednja ali glavna ladja višja od drugih, da je vanjo prihajala svetloba skozi okna v zgornjem delu.²⁸

²⁷ http://www.ptujskagora.eu/sl/texts/get_content/23.html, 4. 2. 2015

²⁸ <http://radio.ognjisce.si/sl/106/aktualno/1566/>, 9. 2. 2015

BENEDICTVS PP. XVI

ad perpetuam rei memoriam.

Debitum reputamus et perutile ut Christiani fideles - de immaculatae Virginis mira conceptione gratias et laudes referant... ut exinde fiant eiusdem Virginis meritis et intercessionē divinae gratiae aptiores - Dicitur IV, Cum praeeccelsa. Quapropter, magno in sanctam Dei Genetricem Mariam permoti affectu ac de spiritali animarum profectu solliciti, libentes accepimus postulationem Venerabilis Fratris Francisci Krambergger, Archiepiscopi Metropolitanæ Mariborensis, ut ecclesia Beatae Mariae Virginis, exstans in vico Monte Petenatis seu Granarium eiusdem archidioecesis, ubi Dei Genetricis Mariae imago pie a sacerdotibus et christianis fidelibus colitur, dignitate Basilicae Minoris aeternaretur. Itaque ea quae decrevit, factis a Nobis potestatibus, Congregatio, docti Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, comprobantes, Apostolica Nosra potestate per has Litteras statuimus ut dicta ecclesia Beatae Mariae Virginis Protectricis, sita in memorato loco, titulo et dignitate Basilicae Minoris fruatur, iuribus additis et privilegiis huiusmodi templorum propriis, servatis iis quae iuxta Decretum - De titulo Basilicae Minoris - die IX mensis Novembris, anno MCMLXXXIX datum, servanda sunt. Haec vero nunc et in posterum firma esse volumus, contrariis quibuslibet rebus non obstantibus. Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris, die VIII mensis Maii, anno MMX, Pontificatus Nostri sexto.

Polaremy Card. Bertone
Secretarius Status

Slika 51: Listina (slika vzeta iz <http://www.ptujskagora.eu/sl/galleries/index/17.html>, 8.2. 2015)

Slika 52: Kamen vzidan v steno (slika vzeta iz <http://www.ptujskagora.eu/sl/galleries/index/17.html>, 8.2. 2015)

5.3. GRB BAZILIKE

Bazilika na Ptujski Gori (in vsaka druga bazilika) je tesno povezana z baziliko svetega Petra v Vatikanu in s svetim sedežem. Zato so elementi iz grba svetega sedeža tudi osnova za grb ptujskogorske bazilike; to sta prekrížana ključa, na vrhu pa papeška tiara.

Ščit grba je jajčaste oblike, kar nakazuje popolnost. V sredini je zarisana črka T, ki je identična enemu od kamnoseških znakov v cerkvi, hkrati pa črka tav simbolizira red svetega Frančiška. V gornjem, največjem šilastem polju, ki sledi konturam Marijinega reliefa, je upodobljena Gorska Marija Zavetnica, na desnem spodnjem polju je Andrejev križ – glavni motiv iz grba mariborske nadškofije, katere glavni zavetnik je sveti Andrej. Ptujška Gora je namreč osrednje Marijino svetišče na tem področju. Na levi strani sta prekrížani roki svetega Frančiška in Kristusa, znamenje Frančiškovih bratov minoritov, ki oskrbujemo baziliko na Ptujski Gori.²⁹

Grb bazilike je po heraldičnih načelih in navodilih svetega sedeža izdelal akademski kipar Viktor Gojkovič. Izdelan je v dveh različicah: prva je narejena v patiniranem mavcu, druga pa v bronu.³⁰

Slika 53: Grb (iz mavca),(slika vzeta iz <http://www.slomsek.net/Slomsek/Template/?fStran=clani&fPod=Dogodki&fIzb=vec&fId=604>, 9. 2. 2015)

²⁹ <http://radio.ognjisce.si/sl/106/aktualno/1566>, 8.2. 2015

³⁰ http://www.ptujskagora.eu/sl/texts/get_content/30.html, 8. 2. 2015

*»O Marija s Ptujске Gore,
ki na štajerske rodove,
iz Panonije, Prekmurja
trošiš svoje blagoslove.*

*Varuj kleni Slomškov narod,
varuj ljudstvo Koclja kneza,
da bo zvesto v dneh usodnih,
ko se svet v temo pogreza.³¹*

(M. E. Kremžar)

6. USTVARJALNE DELAVNICE

Med nastajanjem raziskovalne naloge smo izvedle tudi delavnice. Izpod naših ustvarjalnih rok in veliko mero spretnosti so nastali naslednji izdelki: simbol božiča – jaslice, model cerkve, dva množično obiskana romarska kraja, ter krajši film z naslovom *Ogrni s plaščem svojim nas, sirote.*

Slika 54: Jaslice (foto Klavdija Hojč)

³¹ <http://radio.ognjisce.si/sl/105/aktualno/1447/>, 8. 2. 2015

Slika 55: Cerkev (foto Klavdija Hojč)

7. KAJ SMO IZVEDELE OD PATRA MARTINA

Slika 56: Rektor bazilike med pripovedovanjem (foto Klavdija Hojč)

Kombi je enakomerno drdral po zasneženi cesti. Želele smo čimprej na cilj, da slišimo nekaj kar mogoče ni zapisano v knjigah, nekaj kar nem bo povedal za našo raziskovalno nalogo zdajšnji župnik župnije božjepotnega svetišča in rektor bazilike Marije Zavetnice na Ptujski Gori, katero mnogi imenujejo tudi visoka pesem gotike ali biser gotike, saj je edinstven primer.

Kdo so romarji in od kdaj so poznana romanja?

Ljudje so že od nekdaj zelo radi šli od doma, na drugi kraj z namenom, da se priporočajo Bogu. Romar je vernik, ki gre na pot, na notranjo pot vere. Se razlikuje od izletnika, turista. Romanja so tipično verskega značaja. V krščanstvu se romanja začnejo po letu 313, ko je krščanstvo dobilo svobodo. Takrat se je začela gradnja cerkva in s tem posledično tudi romanja v ta novo nastala svetišča.

Zakaj ljudje romamo?

Če se ozremo v zgodovinsko obdobje lahko že v Svetem pismu v delu Stare zaveze preberemo, da so Judje enkrat letno romali v jeruzalemski tempelj, da so slavili Boga. V novozaveznem času zasledimo romanje Marije, Jožefa in Jezusa starega 12 let v Jeruzalem ali Davidovo mesto. Takrat Jezus ostane v templju, saj se je želel srečati z Bogom. Danes ljudje ne romajo izključno zaredi vere. Ljudje se želijo iztrgati iz vsakdanjega življenja, pa gredo na pot. Romajo tudi tisti brez zakramentov in tisti ki so na poti vere. Danes je zelo znana Jakobova pot v Composteli na kateri romarji ne iščejo le boga, mnogi želijo spremeniti pogled na ali svoje življenje.

Kaj nam lahko poveste o nastanku cerkve?

Cerkev je leta 2010 praznovala 600 letnico. Po ljudskem izročilu naj bi jo dal postaviti bogati grof, oče slepe deklice. Družina je bila zelo verna in so vsak dan molili in prosili Marijo, da pomaga deklici, da bi spregledala. Deklica je nekega dne res zagledala luč iz oddaljenega Vurberka. Na mestu kjer je zagledala svetlobo je stal križ in v zahvalo Mariji je družina pričela z izgradnjo te mogočne cerkve. Kip slepe deklice je danes postavljen v krožišču. Žal tudi Turki niso prizanesli našemu ozemlju. Že leta 1478 so ropali in požigali po današnjem Dravskem polju. L.1493 so ponovno napadli Ptuj in Gornje Dravsko polje. Tedaj so tukajšnji

prebivalci občutili najhujša grozodejstva Turkov. Ponovno so plenili in požigali leta 1532. V obrambo pred njimi je bilo postavljeno okoli cerkve obzidje in štirje obrambni stolpi. Ohranjen je le še eden. Iz tega časa je tudi ime Črna gora, saj naj bi Marija ob zadnjem napadu Turkov prekrila hrib s cerkvijo s svojim plaščem, nastala je tema in tako Turki niso videli cerkve in je niso morali uničiti. V notranjosti je nekoliko spremenjena, saj so kasneje jezuiti postavili baročne oltarje in kipe. No, najprej se je imenovala Ney Stifft, kar pomeni nova ustanova, oz. na tem mestu ni bilo prej ničesar, kasneje so jo preimenovali v goro Milosti (Mons gratiarum) zaradi številnih uslišanj, ki so se zgodila, saj je Marija delila milost svojim vernikom. Turkom je ni uspelo porušiti, saj se je ob zadnjem njihovem napadu zgrnil nad goro črni oblak, ker je Marija razgrnila svoj plašč in ovila z njim goro, so jo zaradi tega čudeža poimenovali Črna Gora in nato šele leta 1937 je dobila današnje ime Ptujška Gora.

Kdo so današnji obiskovalci romarskega središča?

Današnji obiskovalci so zelo raznoliki. Večina je vernikov, prihajajo pa tudi manj verni, kateri po nečem hrepenijo. Iščejo osebno zbranost oz. notranji mir, tisti ki želijo doživeti molitev v tišini, nekateri opravijo le bistveno stvar krščanske vere, to je sveta spoved. Nekaj je porok in krstov. Iz knjige romarskih vtisov lahko preberemo različne prošnje, zaobljube in zahvale Mariji. Nekaj je izključno izletnikov nekaj posameznih turistov, Prihajajo tudi iz tujine Avstrije, Nemčije, Švice, Italije, Madžarske in celo Filipinov. Veliko vernikov se odloči, da tukaj prejmejo svete zakramente. Veliko parov se odloči, da se poročijo, prav tako pa so pogosti tudi sveti krsti.

Koliko obiskovalcev pride približno letno na Ptujško Goro.

Okrog 30.000 in več. Med temi so tudi različne šolske in študentske skupine v okviru ekskurzij. Nekaj jih prihaja zaradi arhitekture, umetnosti, podatkov iz krstnih, poročnih in mrliških knjig. Največji shod vernikov je vsekakor na Marijin praznik 15.8., medtem, ko je praznik cerkve 2. 7. – Šentvorca, kar pomeni lepa, dobra beseda.

Bazilika je poznana tudi po prelepem ljudskem petju. Katera pesem je bila največkrat zapeta?

Mislím, da je to Slomškova Oj Marija naša Nada. Anton Martin Slomšek je romal še tri dni pred smrtjo v cerkvi na Ptujski gori.

OJ MARIJA NAŠA NADA

» Marija pribežališče grešnikov«

Preredba Slomškove romarske pesmi

Pod Tvoj sveti plašč zagrinjaj

Mene pred sovražnikom.

V sveti raj me enkrat spremljaj

K vsem nebeškim angelom.

Oj črez me.....

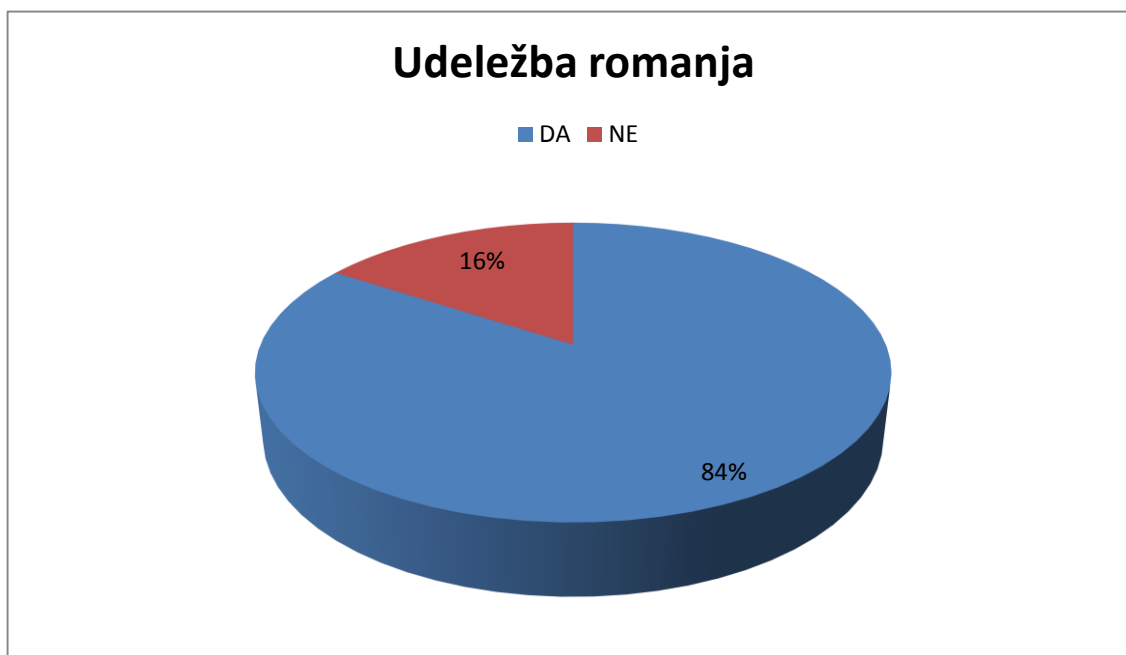
8. ANALIZA IZVEDENE ANKETE

V sklopu raziskovalne naloge smo izvedle tudi anketo. Izdelale smo anketni list in ga razdelile 50 osebam, starejšim od 50 let iz območja Pomurja in vzhodnega dela Štajerske, torej Ptuja in okolice. Vrnjenih smo dobile 38 izpolnjenih anket.

1. Vprašanje: Ali ste se že kdaj udeležili kakega romanja? Če da, kam ste romali?

Na vprašanje je 32 anketirancev odgovorilo z DA, 6 pa z NE. Kot svetišča, kamor so romali, so našteali naslednje kraje:

- Brezje
- Ptujška Gora
- Sveta Gora
- Čatež
- Lurd

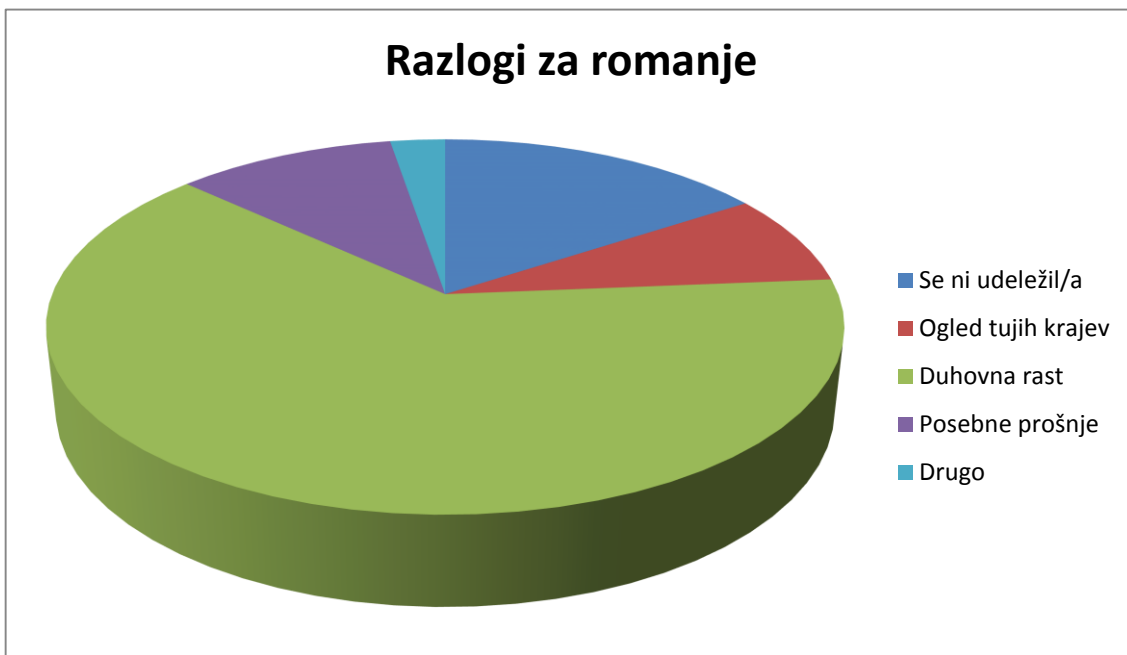

Graf 1: Udeležba anketirancev na romanjih

2. Vprašanje: Zakaj ste se odločili za romanje?

- a) Romanja se še nisem udeležil/a.
- b) Ker rad/a obiskujem tuje kraje.
- c) Želel/a sem se duhovno obogatiti.
- d) Romanja sem se udeležil/a z določeno prošnjo.
- e) Drugo: _____

6 anketirancev se romanja še ni udeležilo. Trije so se romanja udeležili, ker radi obiskujejo tuje kraje, 24 se jih je z romanjem želelo duhovno obogatiti, štirje so se ga udeležili z določeno prošnjo, en anketiranec pa se je za romanje odločil iz drugih razlogov, ki jih ni navedel.

Graf 2: Razlogi anketirancev za udeležbo na romanju

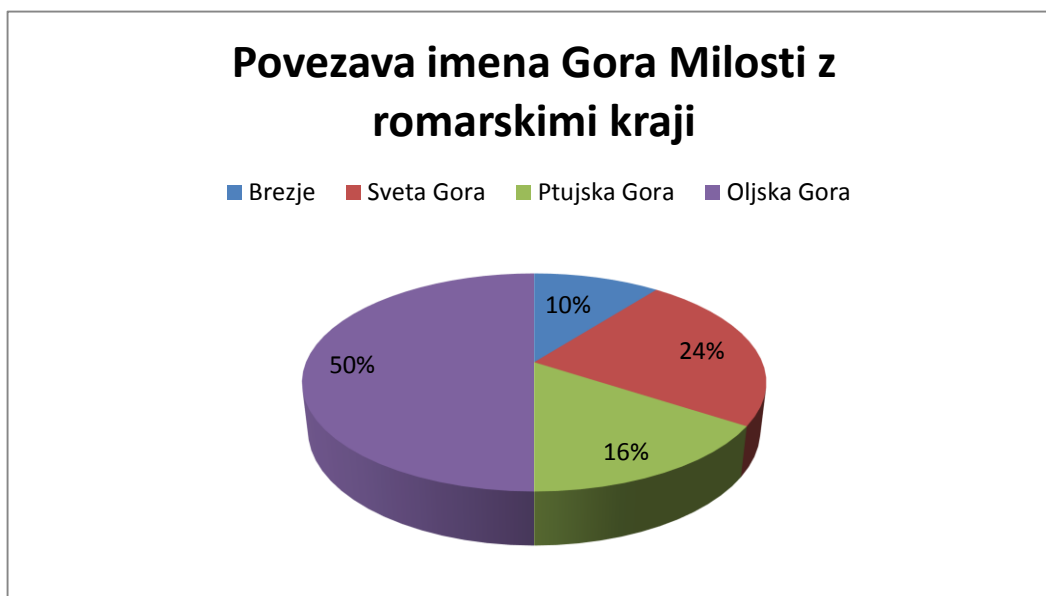
3. Vprašanje: Ali vam je znano ime Črna Gora? S katerim krajem je povezano? Ime se ne navezuje na državo Črna Gora.

Izmed vseh odgovorov v anketi ni bilo zaznati povezave s Ptujsko Goro. Kar nekaj anketiranih je poimenovanje povežalo z romarskimi kraji, vendar noben z ustreznim krajem. Nekateri so celo navedli, da najverjetneje gre za kraj, kamor se ne roma, saj jih je zmedla uporaba besede »črna«.

4. Vprašanje: S katerim krajem bi povežali ime Gora Milosti?

- a) Brezje
- b) Sveta Gora
- c) Ptujška Gora
- d) Oljska Gora

19 anketiranih je poimenovanje povežalo z Oljsko Goro, 9 s Sveto Goro, 4 z Brezjem in 6 s Ptujsko Goro. Glede na odgovore lahko potrdimo, da se poimenovanje Gora Milosti kot ime za Ptujško Goro v preteklosti več ne uporablja in je današnjim romarjem neznano.

Graf 3: Prikaz povezovanja imena Gora Milosti z različnimi romarskimi kraji

9. DRUŽBENA ODGOVORNOST V PROJEKTU MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA

Leto 1951 je tedanja oblast zaprla cerkev in jo spremenila v Narodni muzej. Ugasnila so vsa romanja in v cerkvi ni bilo bogoslužja vse do leta 1957, ko je romarski kraj po nešteti pritožbah ponovno zaživel. Bratje minoriti so z veliko vnemo nadaljevali svoje poslanstvo na duhovnem področju vse do danes. Skupaj z odgovornimi institucijami, domačimi župljani in mnogimi prijatelji Ptujške Gore so si ves čas silno prizadevali za lepoto Marijinega svetišča. (http://www.ptujskagora.eu/sl/texts/get_content/24.html, 9. 2. 2015)

Naša pravica in dolžnost Doma je enakopravna vključitev v okolje in inkluzija mladostnic v življenje ter delo družbe.

Kot smo ugotovile med prebiranjem gradiva, je bila cerkev nekaj let zaprta za romarje, kar je seveda bilo družbeno neodgovorno do romarjev. Bile so jim kršene človekove pravice in temeljne svoboščine, kljub temu, da je za družbo pomemben vsak posameznik, ne glede na narodnost, raso spol, jezik, vero...smo vsi ljudje enaki. Spoštovanje je tista človekova vrednota, ki ne prepoveduje ali omejuje drugih.

10. ZAKLJUČEK

Obisk te znamenite bazilike in kraja nam je pomenil eno od nepozabnih doživetij tako glede kulturnih znamenitosti, kakor tudi glede naravnih lepot.

Na začetku smo si zastavili dve hipotezi. Prva se je glasila: *V današnjem času vera ni več tako pomembna kot v preteklosti, zato se manjša tudi število romarjev.* Skozi raziskavo smo hipotezo ovrgle, saj smo preko intervjuja in ankete izvedele, da so romanja še vedno množična, za njih se odločajo večinoma iz verskih razlogov.

Drugo hipotezo: *Ptujska gora, v preteklosti znana kot Črna Gora in Gora Milosti, danes ni več prepoznavna pod tema imenoma,* smo potrdile, saj sta ti imeni bili anketiranim neznan, prav tako se danes ne uporabljata več.

Ptujska gora je kot naš vrhunski umetnostni spomenik ena sama in edinstvena, saj nam vsakem obisku vedno znova ponuja izredno estetsko doživetje. Čeprav njena gotška arhitektura niti sočasna kiparska in slikarska oprema niso zrasle iz tedanje domače umetnostne zmogljivosti, smo jo kot plemenito tujko že zdavnaj sprejeli za svojo, saj živimo in čutimo z njo že dolga stoletja. Del slovenske kulturne zavesti in nacionalnega ponosa je postala ter del našega duhovnega sveta, ki nas bogati in plemeniti in bi bilo brez njega naše življenje še bolj prazno.³²

***Ogrni s plaščem svojim nas, sirote,
ki polna milosti si in dobrote;
na rokah svojih Božje dete nosiš,
nam milost in pomoč nebeško prosiš.
O ljuba Mati, kličemo ti: Ave!***

Tako kot že vrsto let, se bodo tudi letos na dan enega izmed največjih krščanskih praznikov Marijina nebovzvetja, praznika upanja, številni romarji ponovno vsak s svojo tiho željo po zdravju, ljubezni ali uspehu priporočali Mariji.

³² Zadnikar, Ptujska gora, str. 137.

11. VIRI

11.1.LITERATURA

- BEDÜ'RFTNG Friedemann, Romarski in sveti kraji, Ljubljana, 2012
- ZADNIKAR, Marijan, Ptujška gora, Ljubljana, 1992
- ZADNIKAR, Marijan, Ptujška gora, Ljubljana, 1987
- BRENCE, Andrej in drugi, Kulturna skupnost Ptuj, Ptuj, 1988
- PESKAR, Robert, Bazilika Marije Zavetnice na Ptujški Gori, Ljubljana, 2010
- CIGLENEČKI, Marjeta in drugi, Marija Zavetnica na Ptujški Gori, Ljubljana, 2011
- Šentvoršce, Povše, Ljubljana, 2014

11.2. SPLETNI VIRI

- http://www.ptujskagora.eu/sl/texts/get_content/23.html 27.1.2015
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Marijino_vnebovzetje 28. 1. 2015
- <http://www.ptujska-gora.si/index.php/sl/zgodovina> 3. 2. 2015
- <http://www.ptujska-gora.si/index.php/sl/znamenitosti/sramitilni-steber>, 3.2. 2015
- www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/zupnija/zupnija-ptujska-gora 3.2. 2015
- <http://www.ptujska-gora.si/index.php/sl/znamenitosti/drevo-tisa> 3.2. 2015
- <http://www.ptujskagora.si/index.php/sl/znamenitosti/cerkev> 3. 2. 2015
- <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:IMG-V3MHJ00P?&language=eng>, 4. 2. 2015
- iz http://www.en.ptujska-gora.com/index.php?stran=gallery_of_ptujska_gora (6.2.2015)
- <http://www.kamra.si/Default.aspx?module=5&id=2965> 6. 2. 2015)
- <https://www.google.si/search?q=obrambni+stolp+na+ptujski+gori&biw=1252&bih=6>

2&tbm=isch&imgil=ewnpM9g7llTdVM%253A%253B82-Om 6. 2. 2015)

- <http://radio.ognjisce.si/sl/106/aktualno/1566/>, 9. 2. 2015
- <http://radio.ognjisce.si/sl/105/aktualno/1447/>, 8. 2. 2015
- http://www.ptujskagora.eu/sl/texts/get_content/30.html, 8. 2. 2015
- <http://radio.ognjisce.si/sl/106/aktualno/1566/>, 8.2. 2015
- http://www.ptujskagora.eu/sl/texts/get_content/24.html, 8. 2. 2015
- <http://radio.ognjisce.si/sl/106/aktualno/1566/>, 9. 2. 2015
- <http://www.slomsek.net/Slomsek/Template/?fStran=clani&fPod=Dogodki&fIzb=vec&fId=604>, 9. 2. 2015
- www.google.si/search?q=križev+pot+romanje&biw=1093&bih=506&source=lnms&tbm=isc, 9. 2. 2015)